

ინსტიტუტის სამოქმედო გეგმა (პროექტი)

1. ზოგადი ინფორმაცია:

1.1. პროექტის დასახელება:

საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების
სტრატეგია

1.2. პროექტის ხელმძღვანელი: რამაზ აბესაძე – ინსტიტუტის დირექტორი, სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე, მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

პროექტის თანახელმძღვანელები: ინსტიტუტის განყოფილების გამგეები: ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომლები: ვახტანგ ბურდული, გიორგი ბერულავა, მამუკა ხუსკივაძე; უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი: რევაზ ჯავახიშვილი,

პროექტის სამეცნიერო კონსულტანტი: აკადემიკოსი ვლადიმერ პაპავა, ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი,

ხელმძღვანელის ტელეფონი – 5 14 27 55 00.

ელ. ფოსტა – ramazabesadze@yahoo.com

1.3. ინსტიტუტი: ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

მოკლე ინფორმაცია ინსტიტუტის შესახებ:

ინსტიტუტი დაარსდა 1944 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სისტემაში. მისი დაარსების ინიციატორი და პირველი დირექტორი იყო აკადემიკოსი პაატა გუგუშვილი. ინსტიტუტის შექმნის სათავეებთან (მის პირველ სამეცნიერო საბჭოში შედიოდნენ) იდგნენ აკადემიკოსები: სიმონ ჯანაშია, ნიკო კეცხოველი, ირაკლი მიქელაძე, პროფესორები: ფილიპე გოგიჩაიშვილი, გიორგი გეხტმანი, ნიკოლოზ ქოიავა და სხვები. ინსტიტუტის დირექტორები ასევე იყვნენ აკადემიკოსი ავთანდილ გუნია (1976–1991), აკადემიკოსი ვლადიმერ (ლადო) პაპავა (1991–1996), ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი გიორგი წერეთელი (1996–2008). ამჟამად ინსტიტუტის დირექტორია ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი რამაზ აბესაძე.

ეკონომიკის ინსტიტუტის დაარსებამ დიდი იმპულსი მისცა ეკონომიკური მეცნიერების განვითარებას საქართველოში, როგორც სამეცნიერო კვლევების

გაძლიერების, ისე სამეცნიერო კადრების აღზრდის მიმართულებით. მიუხედავად იმისა, რომ მეცნიერების ეს დარგი მთლიანად იდეოლოგიზებული იყო, მაინც ხერხდებოდა კვლევების ჩატარება ზოგად ეკონომიკურ, მათ შორის, საბაზრო ეკონომიკის პრობლემებზე. ამის დასტურია აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის ფუნდამენტური გამოკვლევა – “საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XXსს”, ტერმინოლოგიური და დემოგრაფიული ხასიათის ნაშრომები და სხვ.

ჯერ კიდევ გარდაქმნის პერიოდში ინსტიტუტმა მუშაობა დაიწყო საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის კონცეფციის შექმნაზე. მომზადდა სამი დოკუმენტი: „ეკონომიკურად დამოუკიდებელი საქართველოს კონცეპტუალურ-ნორმატიული მოდელი” (ხელმძღვანელი – პროფესორი ვლ. პაპავა), „სუვერენული საქართველოს ეკონომიკის განვითარების მოდელი” (ხელმძღვანელი – აკადემიკოსი ა. გუნია), „საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის კონცეფცია” (ხელმძღვანელი – პროფესორი ვლ. პაპავა).

ეკონომიკის ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ გამოცემულია მრავალი ნაშრომი. მათგან აღსანიშნავია აკადემიკოსების პაატა გუგუშვილის, ავთანდილ გუნიას, ვასილ ჩანტლაძის, ვლადიმერ პაპავას, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის ლეო ჩიქავას, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორების პროფესორების ფილიპე გოგიჩაიშვილის, გიორგი წერეთლის, რამაზ აბესაძის, ავთანდილ სულაბერიძის, გიორგი პაპავას, მიხეილ გველესიანის, ნიკო იაშვილის, აკაკი კაკაბაძის, ლუარსაბ კარბელაშვილის, მიხეილ კახეთელიძის, თამაზ ჩიკვაძის, არჩილ თეთრაულის, ალფრედ კურატაშვილის, როზეტა ასათიანის, ვახტანგ ბურდულის, გიორგი ბერულავას, მურმან კვარაცხელიას და სხვათა მონოგრაფიები.

დღეისათვის ინსტიტუტში მეცნიერთა საქმიანობა ორ ძირითად – ფუნდამენტურ (თეორიულ) და გამოყენებით მიმართულებად იყოფა. კვლევები მიმდინარეობს ისეთ აქტუალურ საკითხებზე, როგორიცაა: საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირების სრულყოფის თეორიულ-მეთოდოლოგიური პრობლემები; მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის ტენდენციები და საქართველოს ამ პროცესებში ჩართულობის პრობლემები; მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის მიზეზები; ეკონომიკური განვითარების თავისებურებები პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში; საქართველოს ეკონომიკის ფუნქციონირებისა და ევოლუციის თეორიულ-გამოყენებითი პრობლემები; საქართველოს მდგრადი ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მიმართულებები; ევროინტეგრაცია და ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების პრობლემები საქართველოში; პანდემიის ეკონომიკური პრობლემები და სხვ.

ინსტიტუტის არსებობის მანძილზე მნიშვნელოვანია “ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების” კრებული (მთავარი რედაქტორი პაატა გუგუშვილი) თხუთმეტი ტომის,

კრებულის – "ეკონომიკა", ექვსი ტომის, ინსტიტუტის თემატურ სამეცნიერო ნაშრომთა კრებულის "საბაზრო ეკონომიკის განვითარების პრობლემები საქართველოში" ოთხი ტომის (პროფ. გიორგი წერეთლის რედაქციით), "პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულის" სამეცნიერო ტომის (მთავარი რედაქტორი ემდ, პროფ. რამაზ აბესაძე), ინსტიტუტის ორგანიზებით ჩატარებული საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალათა კრებულის (მთავარი რედაქტორი ემდ, პროფ. რამაზ აბესაძე) სამეცნიერო ტომის გამოცემა.

ინსტიტუტი ზედიზედ ორჯერ (2009 და 2010 წლებში) გამოცხადდა ქვეყანაში წლის სუკეთესო სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებად საზოგადოებრივ მეცნიერებათა დარგში (შემდეგ წლებში კონკურსი აღარ ჩატარებულა ინსტიტუტების უნივერსიტეტებთან შეერთების გამო).

ყოველწლიურად გამოიცემა სამეცნიერო ნაშრომები (მონოგრაფიები, ბროშურები და სამეცნიერო სტატიები), რომელთაგან დიდი ნაწილი გამოცემულია საზღვარგარეთ, მათ შორის იმფაქტ-ფაქტორის მქონე ჟურნალებსა და მაღალი რეიტინგის მქონე გამოცემებში. ამ ნაშრომებში გამოთქმულია არა ერთი საერთაშორისო მნიშვნელობის იდეა. მათგან აღსანიშნავია "ნეკროეკონომიკის", "საბაზრო თანასწორობისა", „ცენტრალური კავკაზიის“, ეკონომიკური რეგრესის თეორია, ლაფერ-კეინზიანური სინთეზის საფუძვლები, მეცნიერული შემეცნების სისტემური მეთოდოლოგია „პერიოდანტულ-გენეტიკური მიდგომის“ სახით, ორიგინალური მოსაზრებები ეკონომიკური განვითარების, საბაზრო ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების, რეგიონული ეკონომიკის, ბიზნესის განვითარების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების სრულყოფის მიმართულებით და სხვ.

ინსტიტუტის ორგანიზებით ყოველწლიურად ტარდება ადგილობრივი და საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციები; ეკონომისტთა წრეებში პოპულარობით სარგებლობს ინსტიტუტის პერიოდული გამოცემები – „თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული“ (<http://www.pgie.tsu.ge/?menuid=32&lang=1>), რომლის 13 ტომი არის დღეისთვის გამოცემული (მთავარი რედაქტორი პროფ. რ. აბესაძე) და საერთაშორისო სამეცნიერო ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომისტი“, რომელიც ინდექსირებულია ERIH PLUS-ში, აქვს DOI კოდი, გამოდის ბეჭდური და ელექტრონული ფორმით (<http://ekonomisti.tsu.ge>) ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე (მთავარი რედაქტორი პროფ. რ. აბესაძე); ინსტიტუტში ფუნქციონირებს სადისკუსიო დარბაზი, რომელშიც მონაწილეობენ ჩვენი ქვეყნის მეცნიერ ეკონომისტთა საუკეთესო წარმომადგენლები; მეცნიერთა შრომების საფუძველზე ხორციელდება რეკომენდაციებისა და წინადადებების შემუშავება, მათი კრებულად გამოცემა და სათანადო ორგანოებში წარდგენა; ინსტიტუტის ინიციატივით ინსტიტუტის

ბაზაზე უნივერსიტეტში დაარსდა ეკონომიკური მეცნიერების დარგში პაატა გუგუშვილის სახელობის პრემია.

ინსტიტუტს თანამშრომლობა აქვს როგორც ქვეყნის, ისე საზღვარგარეთის ისეთ სასწავლო და სამეცნიერო ცენტრებთან როგორიცაა: კოლუმბიის უნივერსიტეტი (ნიუ-იორკი, აშშ); რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტი (მოსკოვი, რუსეთი); ნიუ იორკის უნივერსიტეტი (ნიუ-იორკი, აშშ); კალიფორნიის უნივერსიტეტი (ბერკლი, აშშ); კალიფორნიის უნივერსიტეტი (დევისი, აშშ); კალიფორნიის უნივერსიტეტი (ლოს ანჯელესი, აშშ) და სხვ. 2019 წელს ინსტიტუტი გახდა გაეროს “მდგრადი განვითარების გადაწყვეტილებათა ქსელის” (UN Sustainable Development Solutions Network (UN SDSN)) და „განათლებისა და სამეცნიერო საზოგადოების მხარდამჭერი ჯგუფის“ (“Education and Academia Stakeholder Group (EASG)) წევრი.

თანამშრომლებს მოპოვებული აქვთ სახელობითი სამეცნიერო პრემიები (მაგალითად, აკადემიკოსი ვლ. პაპავა არის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში, მასვე მიენიჭა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ფილიპე გოგიჩაიშვილის სახელობის სამეცნიერო პრემია წიგნისათვის – “Necroeconomics: The Political Economy of Post-Communist Capitalism”, New York, Universe, 2005. სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი იყო ასევე პროფესორი გ. წერეთელი, ხოლო პროფესორები გიორგი პაპავა (წიგნისათვის – «Методология познания качеств реальных смешанной рыночной экономики и паралогизмы», стокгольм, C&ACC, 2009) და როზეტა ასათიანი (წიგნისათვის – „ეკონომიკის მცირე ენციკლოპედია, თბ., „სიახლე“, 2014) იყვნენ აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის პრემიის ლაურეატები. არაერთ თანამშრომელს მიღებული აქვს რუსთაველის ფონდისა და საზღვარგარეთის ფონდების გრანტები; ინსტიტუტის თანამშრომლები დაჯილდოებულია საქართველოს ღირსების ორდენით (პროფესორები გ. წერეთელი, რ. აბესაძე, ალ. კურატაშვილი, მურმან კვარაცხელია) და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის მედლით (პროფ. რ. აბესაძე).

დღეისათვის პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი ერთადერთია ქვეყანაში, სადაც სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა მიმდინარეობს ეკონომიკის დარგში. ამდენად, ინსტიტუტის უპირველესი მისიაა ქვეყნის მასშტაბით ტონი მისცეს ეკონომიკური მეცნიერების შემდგომ განვითარებას და მხარი აუბას იმ გამოწვევებს, რომელიც დგას საზოგადოების წინაშე. ინსტიტუტის მისიად, სამეცნიერო საქმიანობასთან ერთად, გვესახება ასევე მონაწილეობა ქვეყნის სულიერ და კულტურულ ცხოვრებაში, რისი დასტურიცაა ის, რომ ამჟამად მუშაობა მიმდინარეობს “დიდი ქართული ეკონომიკური ენციკლოპედიის”

მომზადებაზე, რომლის განხორციელებაც დიდ წვლილს შეიტანს ქვეყნის მეცნიერული და კულტურული განვითარების საქმეში.

თავისი მისიის შესასრულებლად ინსტიტუტს შესაბამისი სამეცნიერო პოტენციალი გააჩნია (ინფორმაციის გაცნობა ასევე შესაძლებელია ინსტიტუტის ვებ-გვერდზე – www.pgic.tsu.ge

1.4. პროექტის ხანგრძლივობა: 2022-2028

2. პროექტის აღწერილობა

2.1. პროექტის აქტუალობა:

„უსაფრთხოების“ ტერმინის გამოყენება დაიწყო დაახლოებით XII საუკუნიდან და ნიშნავდა ადამიანის მშვიდ სულიერ მდგომარეობას, მის დაცულობას ნებისმიერი საფრთხისაგან. თუმცა ამ შინაარსით იგი არ დაინერგა ლექსიკაში და ძალიან იშვიათად გამოიყენებოდა. შემდგომში შემოღებულ იქნა ტერმინი "სახელმწიფო უსაფრთხოება", რაც გულისხმობდა ბრძოლას სახელმწიფოს ინტერესების დასაცავად. მოგვიანებით კატეგორია „უსაფრთხოება“ დაიყო ცალკეულ მიმართულებებად. ამ თვალსაზრისით ცალკეული ქვეყნებისათვის უმნიშვნელოვანესია „ეროვნული უსაფრთხოება“.

ეროვნული უსაფრთხოება გულისხმობს ქვეყნისა და მისი მოსახლეობის გარე და შიგა საფრთხეებისაგან დაცვას საქმიანობის ყველა სფეროში. პირველად ტერმინი 1901 წელს გამოიყენა ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტმა თეოდორ რუზველტმა ერისადმი თავის მიმართვაში - „ეროვნული უსაფრთხოების შესახებ“. ოფიციალურად ტერმინი „ეროვნული უსაფრთხოება“ წარმოიშვა 1947 წელს, როდესაც ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიღებული იქნა კანონი „ეროვნული უსაფრთხოების შესახებ“.

უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული უსაფრთხოება ემსახურება ეროვნული ინტერესების დაცვასა და განხორციელებას.

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის შესაბამისად ქვეყნის ეროვნული ინტერესებია: სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველყოფა; სახელმწიფო ინსტიტუტების განვითარება და დემოკრატიის განმტკიცება; ეროვნული უსაფრთხოების ეფექტიანი სისტემის განვითარება; ეროვნული ერთიანობისა და სამოქალაქო თანხმობის განმტკიცება; ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაცია; ეკონომიკის სტაბილური გრძელვადიანი ზრდის უზრუნველყოფა; ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; რეგიონული სტაბილურობის უზრუნველყოფა; საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერება; საქართველოსა და რეგიონის ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნული და კულტურული თვითმყოფლობის უზრუნველყოფა;

კიბერუსაფრთხოების განმტკიცება; დემოგრაფიული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; დიასპორებთან ურთიერთობა.

ყველა ზემოთ აღნიშნული ეროვნული ინტერესის დაცვისა და განხორციელებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს „ეკონომიკურ უსაფრთხოებას“, ვინაიდან შესაბამისი ეკონომიკური უზრუნველყოფის გარეშე ეროვნული უსაფრთხოების მოთხოვნები (ეროვნული ინტერესები, ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლება) ვერ შესრულდება. ეროვნული უსაფრთხოებისათვის აუცილებელია მრავალფეროვანი საშუალებები: თანამედროვე ტექნიკა, ტექნოლოგიები, საინფორმაციო-ტელესაკომუნიკაციო საშუალებები და ა. შ. შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების საფუძველს მისი ეკონომიკური უსაფრთხოება წარმოადგენს. ეკონომიკური უსაფრთხოება კი ორგანულადაა დაკავშირებული სოციალურ და ეკოლოგიურ უსაფრთხოებასთან, ვინაიდან სოციალური არასტაბილურობა საფრთხეს უქმნის ეკონომიკის განვითარებას, ხოლო ეკოლოგიური საფრთხეების გაუთვალისწინებლობა - მდგრადი განვითარების პერსპექტივას.

ამდენად, პროექტის აქტუალობა და უნიკალურობა სახეზეა, ვინაიდან იგი უკავშირდება მომავალში ჩვენი ქვეყნის დაჩქარებულ განვითარებას, ძირეულ თვისებრივ ცვლილებებს ეკონომიკის ყველა დარგში, სოციალურ და ეკოლოგიურ სფეროში, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს ქვეყნის ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოება, საბოლოო ანგარიშით, ეროვნული უსაფრთხოება და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლება.

2.2. პროექტის შინაარსი:

პროექტში გამოკვლეული იქნება ისეთი საკითხები როგორიცაა: ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხები, გლობალური ეკონომიკური უსაფრთხოება, საქართველოს ეკონომიკური, ფინანსური, ენერგეტიკული რეგიონული და სასურსათო უსაფრთხოება, ორგანიზაციის (ფირმის) უსაფრთხოება, საქართველოს სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოება, საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მოდელი.

უსაფრთხოების პრობლემების გადაჭრა უკავშირდება ცალკეული სფეროს (ეკონომიკა, სოციალური და ეკოლოგიური სფერო) განვითარების პრობლემების გადაჭრას. ამდენად, გარდა უშუალოდ უსაფრთხოების სპეციფიკური საკითხების შეწავლისა, გამოკვლეული იქნება აღნიშნულ სფეროთა განვითარების ზოგადი საკითხები. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობისა და მცირე ბიზნესის განვითარებას.

ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოება დიდადაა დამოკიდებული მსოფლიოს მასშტაბით მიმდინარე პროცესებზე, ამდენად უდიდესი მნიშვნელობა აქვს

გლობალურ უსაფრთხოებას, რომელიც გულისხმობს უსაფრთხოების უზრუნველყოფას დედამიწაზე ცხოვრების პირობების გაუარესებისა და, საერთოდ, კაცობრიობის განადგურებისაგან. გლობალური უსაფრთხოების პრობლემები ეხება ყველა სახელმწიფოსა და თითოეულ ადამიანს. არსებობს გლობალური ეკონომიკური და არაეკონომიკური ხასიათის საფრთხეები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ეროვნულ ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე. ეკონომიკური ხასიათის გლობალური საფრთხეებიდან აღსანიშნავია: ეკონომიკური კრიზისები; ენერგეტიკული პრობლემა; სიღარიბის პრობლემა; სასურსათო პრობლემა; რესურსების ამოწურვის პრობლემა და სხვ. არაეკონომიკური ხასიათის გლობალური საფრთხეებიდან კი აღსანიშნავია: მშვიდობის დაცვა; განიარაღება და შეიარაღებაზე კონტროლის დაწესება; განვითარებადი ქვეყნების პრობლემები; დემოგრაფიული პრობლემები; ატმოსფეროს, წყლისა და ნიადაგის დაბინძურება; კლიმატის ცვლილება; კოსმოსის ათვისება; საერთაშორისო ტერორიზმი; ნარკობიზნესი; ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები; ადამიანის უფლებათა და თავისუფლების დაცვა; კულტურულ მრავალფეროვნებათა შენარჩუნება; კიბერუსაფრთხოება და სხვ.

პირველად ტერმინი „ეკონომიკური უსაფრთხოება“ გამოყენებული იქნა ფრანკლინ რუზველტის მიერ „ახალი კურსის“ შემუშავების დროს, რამაც უზრუნველყო ამერიკის შეერთებული შტატების გამოყვანა დიდი მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისიდან. თანამედროვე ეტაპზე იგი ფართოდ გამოიყენება მთელ მსოფლიოში. ეკონომიკური უსაფრთხოება წარმოადგენს ეროვნული უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანეს ნაწილსა და საფუძველს.

ეკონომიკური უსაფრთხოების ძირითადი შინაარსი მდგომარეობს იმაში, რომ ქვეყანამ უნდა უზრუნველყოს პიროვნების, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს სასიცოცხლო ეკონომიკური ინტერესების მუდმივი დაცვა და ეკონომიკის დინამიკური განვითარება, როგორც მშვიდობიან, ისე საშინაო და საგარეო ექსტრემალური სიტუაციების პირობებში. იგი ხორციელდება საერთაშორისო, ეროვნულ, რეგიონულ, საწარმოსა და პირად დონეზე. მისი უმნიშვნელოვანესი ინტერესებია ეკონომიკის ინოვაციური განვითარებისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლების საფუძველზე: სოციალურ-ეკონომიკური და სამხედრო-პოლიტიკური სტაბილურობა; რესურსების ეფექტიანი გამოყენება და განაწილება; სახელმწიფოს ეროვნული პრიორიტეტების დაცვა და რეალიზება; მდგრადი განვითარება; მოსახლეობის კეთილდღეობისა და ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის ზრდა.

ეკონომიკური უსაფრთხოების განხორციელება გულისხმობს ღონისძიებათა სისტემის შემუშავებასა და განხორციელებას, რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკური სისტემის დამოუკიდებლობას, თვითმყოფადობას, მის

განვითარებას, საშინაო და საგარეო მუქარების აღკვეთას, წინასწარი ზომების მიღებას მოსალოდნელი საფრთხის თავიდან ასაცილებლად. ეკონომიკური უსაფრთხოების განსახორციელებლად საჭიროა შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურა.

ეკონომიკური უსაფრთხოება ემყარება შემდეგ ძირითად პრინციპებს: განვითარების ისტორიული გამოწვევებისა და მუქარების გათვალისწინება; გრძელვადიანი სტრატეგიული მიზნებისა და ინტერესების განსაზღვრა; ადამიანის, საზოგადოების, სახელმწიფოს სასიცოცხლო ინტერესების დაცვა; ეროვნული და საერთაშორისო უსაფრთხოების თავსებადობა.

ეკონომიკური უსაფრთხოების შემადგენელი ნაწილებია: ფინანსური უსაფრთხოება, ენერგეტიკული უსაფრთხოება; სასურსათო უსაფრთხოება, ასევე მისი ცალკეული სფეროსა თუ დარგის უსაფრთხოება, როგორცაა მრეწველობა, ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა, ტურიზმი, ტრანზიტი, მცირე ბიზნესი და სხვ.

მიუხედავად მიღწევებისა, საქართველოში ჯერაც ვერ მოხერხდა სრულყოფილ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა. აქ ჩამოყალიბებული საბაზრო მექანიზმი საკმაოდ სუსტი და დეფორმირებულია: განუვითარებელია საბაზრო ინფრასტრუქტურა (სასაქონლო, საფონდო და შრომის ბირჟები, სადაზღვეო სერვისი, საინვესტიციო ინსტიტუტები, მარკეტინგული, ინჟირინგული, კონსალტინგური და საინფორმაციო სამსახურები); ქვეყანაში ისევ საკმაოდ მაღალია უმუშევრობისა და სიღარიბის დონე, განუვითარებელია ეკონომიკის რეალური სექტორი, მცირე და საშუალო ბიზნესი, სოფლის მეურნეობა, უარყოფითია სავაჭრო სალდო და სხვ.. ყოველივე ეს აფერხებს და საფრთხეს უქმნის ეკონომიკურ განვითარებას. ასევე საფრთხის შემცველია ის, რომ ქვეყანა მტკიცედ ვერ დაადგა ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების გზას, თუმცა ბოლო წლებში ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა. საქართველოს ეკონომიკაში არსებული მდგომარეობა მოითხოვს განვითარების სრულიად ახალი გზის არჩევას, რაც, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროებს იმ საფრთხეებისა და მუქარების აღმოფხვრას, რომლებიც ხელს უშლის ეკონომიკურ განვითარებას, მის გადასვლას ინოვაციური განვითარების რელსებზე.

ენერგეტიკული უსაფრთხოება გულიუსხმობს გრძელვადიან პერსპექტივაში ქვეყნის საჭირო რაოდენობისა და ხარისხის ენერგიით უწყვეტ მომარაგებას ხელმისაწვდომ ფასად, როგორც სტაბილურ, ისე ტექნიკური შეფერხებების, დივერსიებისა და საგანგებო მდგომარეობის პირობებში, ასევე ახალი წყაროების ათვისებას და, აუცილებლობის შემთხვევაში, იმპორტის ხელმისაწვდომობას.

საქართველოს ენერგომოხმარების დიდი ნაწილი იმპორტზეა დამოკიდებული, განსაკუთრებით ზამთრის თვეებში, ვინაიდან ჰიდროსადგურების წყალსატევების

მოცულობა არასაკმარისია და საქართველოს ჯერ კიდევ არა აქვს საკუთარი გაზის საცავები. ბუნებრივი აირის საკმაოდ დიდი წილი საერთაშორისო სატრანზიტო პროექტებით არის უზრუნველყოფილი, რაც ენერგოუსაფრთხოების ერთ-ერთი საფუძველია.

აუთვისებელია მდიდარი ჰიდროენერგორესურსების დიდი ნაწილი, ასევე მზისა და ქარის ენერგია. სატრანზიტო შესაძლებლობების გამოყენება - ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა მის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს აქტივს წარმოადგენს, რომლის რეალიზაციასაც მიზანმიმართული მუშაობა ესაჭიროება.

აუცილებელია ენერგეტიკაში ინვესტიციების მოზიდვისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, ენერგეტიკის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება და ენერგოინფრასტრუქტურის განვითარება. ასევე უსაფრთხოების თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ენერგორესურსებისა და მათი მომწოდებლების შემდგომ დივერსიფიკაციასა და საერთაშორისო და რეგიონულ ენერგოპროექტებში მონაწილეობის გაფართოებას, კერძოდ, სამხრეთის ენერგეტიკული დერეფნის ფარგლებში ახალი პროექტების განხორციელებას, მათ შორის, იმ პროექტებისას, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელია ევროპისათვის ნავთობისა და ბუნებრივი აირის კასპის ზღვისა და ცენტრალური აზიის რეგიონებიდან საქართველოს გავლით მიწოდება.

დღის წესრიგში უნდა დადგეს ელექტროენერგიის გადამცემი ახალი ხაზებისა და ძველი ელექტროსადგურების რეაბილიტაციის საკითხი.

ფინანსური უსაფრთხოება სახელმწიფოს დონეზე გულისხმობს ქვეყნის საფინანსო სისტემის ისეთ მდგომარეობას, რომელიც უზრუნველყოფს ფინანსურ მდგრადობასა და სხვადასხვა ფინანსური საფრთხეების თავიდან აცილებას. იგი ეკონომიკური უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანესი ნაწილია.

აღსანიშნავია, რომ გლობალიზაციის პირობებში ფინანსური უსაფრთხოების დაცვა მეტად რთულია, ვინაიდან მსოფლიოს რომელიმე მსხვილ ქვეყანაში ან რეგიონში წარმოშობილი ფინანსური კრიზისი შესაძლებელია მთელ მსოფლიოში ეპიდემიასავით გავრცელდეს და დაავადოს ფინანსური თვალსაზრისით სრულიად ჯანმრთელი ქვეყანა. თანამედროვე სამყაროში ფინანსური ინსტიტუტების რაოდენობისა და ფინანსური მომსახურების მრავალფეროვნების ზრდასთან ერთად მომხმარებლებს უფრო მარტივად მიუწვდებათ ხელი ფინანსურ რესურსებზე, უფრო მარტივად განკარგავენ საკუთარ ფულად რესურსებს. მეორე მხრივ, ფინანსურ მომსახურებებზე ხელმისაწვდომობის ზრდამ, ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად, ფინანსური თაღლითობის ახალი რისკებიც წარმოშვა.

რეგიონული ეკონომიკური უსაფრთხოება გულისხმობს რეგიონის ეკონომიკის სტაბილური და მდგრადი განვითარების, მისი ქვეყნის ეკონომიკაში ინტეგრაციის,

ისე დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფას. ამისათვის ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოები უნდა ფლობდნენ შესაბამის ბერკეტებს დაიცვას რეგიონის ტერიტორიაზე მოქმედი საწარმოების ინტერესები და შექმნას სტაბილური სოციალურ-ეკონომიკური სიტუაცია. რეგიონის ეკონომიკური უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე რეგიონმა უნდა: აწარმოოს დამოუკიდებელი ეკონომიკური პოლიტიკა ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის ინტერესებიდან გამომდინარე; გადაჭრას ეკონომიკის წინაშე მდგარი შიგა და გარე საფრთხეები; დაეხმაროს სამეურნეო სუბიექტებს ეფექტიანი ფუნქციონირების განსახორციელებლად; უზრუნველყოს ქვეყანაში არსებული ცხოვრების დონე და ხარისხი.

საქართველოში რეგიონების განვითარებას ნაკლები ყურადღება ექცეოდა. ბოლო წლებში რეგიონებისადმი ყურადღება გაიზარდა, თუმცა არაერთი პრობლემა გადაუჭრელი რჩება.

ვინაიდან სურსათი მიეკუთვნება ადამიანის პირველად სასიცოცხლო საჭიროებას, **სასურსათო უსაფრთხოება** უტოლდება ფიზიკურ უსაფრთხოებას, რომელიც იძლევა სიცოცხლის გარანტიას. აქედან გამომდინარე, სასურსათო უსაფრთხოება საზოგადოების სოციალ-ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი პრიორიტეტია.

პირველად ტერმინი „სასურსათო უსაფრთხოება“ 1970-იან წლებში გაჟღერდა, რის შემდეგ მისი შინაარსი რამდენჯერმე შეიცვალა. დღესდღეობით გაერთიანებული ერების სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO) მას შემდეგნაირად განმარტავს: „სასურსათო უსაფრთხოება ეს არის ყველა ადამიანის ფიზიკური და ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა აქტიური და ჯანმრთელი ცხოვრების შენარჩუნებისათვის საჭირო რაოდენობისა და კვებითი ღირებულების მქონე უვნებელ სურსათზე“. 1996 წელს, მსოფლიო სასურსათო სამიტმა ტერმინი შემდეგნაირად დააზუსტა: „სასურსათო უსაფრთხოება დაცულია მაშინ, როდესაც ჯანსაღი და სრულფასოვანი სურსათი ყველასათვის საკმარისი და ხელმისაწვდომია, არა მარტო ფიზიკურად, არამედ ეკონომიკურადაც. ასეთ შემთხვევაში იგი უნდა აკმაყოფილებდეს დიეტურ საჭიროებებს და, ასევე, ქმნიდეს შესაძლებლობას, რომ საზოგადოებამ უპირატესობა მიანიჭოს იმ საკვებს, რომელიც ხელს უწყობს აქტიური და ჯანსაღი ცხოვრების წესს.“

მაშასადამე, სასურსათო უსაფრთხოება გულისხმობს:

1. მოსახლეობის უზრუნველყოფას საკმარისი რაოდენობის სურსათით, რაც ნიშნავს ქვეყნის ბაზარზე საჭირო რაოდენობისა და ასორტიმენტის ადგილობრივი წარმოებისა და იმპორტირებული კვების პროდუქტების არსებობას.

2. მოსახლეობის უზრუნველყოფას სრულფასოვანი, ბალანსირებული სურსათით, რაც უზრუნველყოფს მომხმარებლის მიერ სასურსათო პროდუქტის მიღებას ფიზიოლოგიური ნორმების შესაბამისად. ეს ნიშნავს სხვადასხვა პროდუქციის იმ რაოდენობით მოხმარებას, რაც განაპირობებს ორგანიზმის ნორმალური ცხოველმოქმედებისათვის საჭირო ინგრედიენტებით (ცილებით, ცხიმებით, ნახშირწყლებით, ვიტამინებითა და მიკროელემენტებით) შევსებას. სრულფასოვანი კვებისათვის აუცილებელ პროდუქტთა ნუსხაში შედის პური და პურპროდუქტები, ხორცი და ხორცპროდუქტები, რძე და რძის პროდუქტები, კვერცხი, კარტოფილი, ბოსტნეული და ხილი, მცენარეული ზეთი, შაქარი, თევზი და თევზის პროდუქტები.

3. მოსახლეობის უზრუნველყოფას უვნებელი სურსათით. გლობალიზაციის პირობებში სულ უფრო აქტუალური ხდება მოქალაქეთა დაცვა უხარისხო, ჯანმრთელობისა და, ზოგიერთ შემთხვევაში, სიცოცხლისათვის საშიში სასურსათო პროდუქტებისაგან. არასაიმედო, ფალსიფიცირებული, გენეტიკურად მოდიფიცირებული და სხვა საკვები პროდუქტის მზარდი რაოდენობა უარყოფითად მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე. სურსათის უვნებლობა გულისხმობს სურსათით გამოწვეული რისკებისგან ადამიანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის დაცვას.

4. მოსახლეობის უზრუნველყოფას ხელმისაწვდომი სურსათით. ხელმისაწვდომობა თავისთავად არსებობს: ფიზიკური და ეკონომიკური. ფიზიკური გულისხმობს იმას, რომ ქვეყნის ნებისმიერი რეგიონისათვის უნდა იყოს ხელმისაწვდომი მისთვის საჭირო სურსათი. ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა გულისხმობს იმას, რომ მომხმარებელს შეეძლოს მისი შესყიდვა, ეს კი დამოკიდებულია მის შემოსავალზე.

სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, უპირველეს ყოვლისა, დამოკიდებულია სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე, რასაც საქართველოში წლების მანძილზე ყურადღება არ ექცეოდა.

ორგანიზაციის (საწარმოს) უსაფრთხოება გულისხმობს მის დაცვას შიგა და გარე ნეგატიური საფრთხეებისგან, როდესაც უზრუნველყოფილი იქნება ორგანიზაციის მდგრადი განვითარება. ამისათვის აუცილებელია ეკონომიკურ, სამართლებრივ, ორგანიზაციულ, საინჟინრო-ტექნიკურ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ ღონისძიებათა გატარება.

ორგანიზაციის ეკონომიკური უსაფრთხოების გამოკვლევის დროს განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა სახელმწიფოს მიერ შესაბამისი მიკროგარემოს შექმნას.

სოციალური უსაფრთხოება გულისხმობს საზოგადოების მდგრად განვითარებას, მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის ამაღლებას. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ამას უზრუნველყოფს როგორც ბიზნესი, ისე სახელმწიფო, სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებისა და სახელმწიფოს მიერ აქტიური და ეფექტიანი სოციალური პოლიტიკის გატარების შედეგად.

საქართველოში მთავარ სოციალურ გამოწვევად რჩება სიღარიბისა და უმუშევრობის საკმაოდ მაღალი დონე, რის გამოც ვერ ჩამოყალიბდა ძლიერი საშუალო ფენა, რაც ნეგატიურად აისახება ეკონომიკურ განვითარებაზე. ასევე დღის წესრიგში დგას დახმარებებისა და ასაკობრივი პენსიების საარსებო მინიმუმთან გათანაბრების, უმუშევართათვის შემწეობის შემოღების საკითხი და სხვ. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2012 წლიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა ჯანდაცვის ხარჯები. საყოველთაო ჯანდაცვის სისტემის შემოღებამ მნიშვნელოვნად გაზარდა ჯანდაცვაზე ხელმისაწვდომობა, ყოველწლიურად იზრდება სხვადასხვა სახის დახმარებები და სხვ.

ცალკე უნდა გამოიყოს პანდემიის პირობებში სახელმწიფოს მიერ გაწეული სოციალური დახმარებები სხვადასხვა სოციალური ჯგუფებისათვის.

ეკოლოგიური უსაფრთხოების გამოკვლევის დროს განიხილება გლობალური და ცალკეული ქვეყნის (საქართველოს) ეკოლოგიური უსაფრთხოება. გლობალური ეკოლოგიური უსაფრთხოება გულისხმობს გლობალური ეკოლოგიური საფრთხეების თავიდან აცილებას, რასაც მსოფლიოს ყველა ქვეყნის ძალისხმევა სჭირდება. ქვეყნის ეკოლოგიური უსაფრთხოების დროს მოითხოვება როგორც საკუთარი ეკოლოგიური საფრთხეების თავიდან აცილება, ისე გლობალური ეკოლოგიური საფრთხეების თავიდან აცილებაში აქტიური მონაწილეობა.

დედამიწის მოსახლეობისა და ეკონომიკური საქმიანობის ზრდასთან ერთად იზრდებოდა სხვადასხვა სახეობის მავნე გავლენა გარემოზე: ოზონის ფენის დარღვევა; რადიაციული დაბინძურება; CO₂-ის ატმოსფეროში გამოფრქვევის მოცულობის ზრდა; ნიადაგის დაბინძურება პესტიციდებით; მსოფლიო ოკიანის დაბინძურება და სხვ. შედეგად სახეზე გვაქვს ცხოველთა და მცენარეთა ათასობით სახეობების გაქრობა; ტყის საფარის გამუდმებული შემცირება; ატმოსფეროს ტოტალური დაბინძურება, სუფთა ჰაერის დეფიციტი; ოზონურ შრეში (რომელიც იცავს ადამიანებს სასიკვდილო კოსმოსური გამოსხივებისაგან) ხვრელების გაჩენა; მსოფლიო ოკეანის მიერ ბუნებრივი პროცესების რეგულირების დარღვევა, სათბური ეფექტი და სხვ. რეგიონული და გლობალური დათბობა იწვევს ყინულის მასების დადნობას, ოკეანეების ფართობების ზრდას, რის შედეგადაც ზღვის დონე თანდათან მატულობს. გრუნტის წყლების ხარისხი უარესდება, რაც წყლის გაუმართლებლად მაღალი ამოქაჩვით, სასუქების და პესტიციდების ჩადინებითა და სამრეწველო ნარჩენების გაჟონვით აიხსნება. ცნობილია, რომ ჩვენი პლანეტის მოსახლეობის დაახლოებით მეხუთედი მომწამვლელი აირებით გაჭუჭყიანებული ჰაერით სუნთქავს. ძირითადად ეს არის მხუთავი აირები: ნახშირორჟანგი, გოგირდის ორჟანგი და სხვ. შედეგად, მოიმატა გულისა და ფილტვების დაავადებებმა, განსაკუთრებით ბავშვებსა და მოზარდებში. კაცობრიობის განვითარების პერიოდში არაერთი ეკოლოგიური კატასტროფა დაფიქსირდა, რომლებთანაც მილიონობით

ადამიანის მსხვერპლი და უდიდესი ნგრევაა დაკავშირებული. ეკოლოგიური კატასტროფების დიდი ნაწილი ბუნებრივი წარმოშობისაა და ადამიანი, მიუხედავად თანამედროვე ტექნიკისა, მათ შეჩერებას ვერ ახერხებს. ტექნოგენური კატასტროფები სახეს უცვლის გარემოს და ზიანს აყენებს ადამიანის ჯანმრთელობას. არცთუ იშვიათად, მათი ზემოქმედებით ბუნებრივ გარემოში კრიტიკული სიტუაცია იქმნება და შეუქცევადი პროცესები ვითარდება. ტექნოგენური კატასტროფების რიცხვი და გამოვლინების მასშტაბები განსაკუთრებით XX ს-ის 50-იანი წლებიდან გაიზარდა. მჟავური წვიმების შედეგად ნადგურდება და მცენარეული და ცხოველური სამყარო. სულ უფრო მეტად იზრდება ტექნოსფეროს ზეწოლა ბიოსფეროზე, სულ უფრო მეტად მცირდება ბუნებრივი ლანდშაფტები; სახეშეცვლილი და მთლიანად გარდაქმნილი ლანდშაფტების საზღვრები კი ფართოვდება. ამ პროცესმა თითქმის მთელი დედამიწა მოიცვა და არნახული ტემპებით ვითარდება. მოსახლეობის დინამიკა მჭიდროდ არის დაკავშირებული მთელ რიგ გლობალურ პრობლემებთან, უპირველეს ყოვლისა კი, სიღარიბის, სასურსათო და ეკოლოგიურ პრობლემებთან. თანამედროვე მსოფლიოს მნიშვნელოვანი ნაწილი განიცდის ჯანსაღი ცხოვრებისათვის აუცილებელი ძირითადი პირობების უკმარისობას.

თანამედროვე ეტაპზე ეკოლოგიური მოთხოვნების გათვალისწინება, „მწვანე და „წრიული“ ეკონომიკის პრინციპების დანერგვა, ძირეულად ცვლის ეკონომიკურ სისტემას, იწვევს რა უმნიშვნელოვანეს ცვლილებებს მის ყველა ელემენტში. ეკონომიკა ორგანული სათბობის გამოყენებიდან გადადის განახლებადი, ეკოლოგიურად სუფთა რესურსების გამოყენებაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში კაცობრიობას საფრთხე ემუქრება.

აღსანიშნავია, რომ ბუნებრივი გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში განსხვავებული სიმწვავეითაა გამოხატული.

საქართველოში არსებობს არა ერთი მწვავე ეკოლოგიური პრობლემა: მდინარეები დაბინძურებულია აზოტის ნაერთებით, ზოგიერთი - მძიმე ლითონებით, ნავთობპროდუქტებით, კომუნალური სექტორის ნარჩენებით; არ ხდება ჩამდინარე წყლის სათანადო გაწმენდა, წყლის ბიოლოგიური გაწმენდა და ა.შ.; ნიადაგის დაბინძურების, ეროზიული პროცესების, ნიადაგის მეორადი დაჭაობებისა და დამლაშების, სასარგებლო წიაღისეულისა და საშენ მასალათა ღია წესით მოპოვების, ადამიანის არასწორი სამეურნეო მოქმედების შედეგად დიდია ნიადაგის დანაკარგები; უკანონო და უკონტროლო ხე-ტყის მოპოვება; ატმოსფერო ბინძურდება ავტოტრანსპორტითა და ენერგეტიკით (საერთო მავნე გაფრქვევებში პირველ ადგილზეა ნახშირჟანგი, შემდეგ ნახშირწყალბადები, მეთანი, მყარი ნაწილაკები, აზოტის ოქსიდები და ამიაკი); სერიოზული ნაკლოვანებებია ადამიანთა

ჯანმრთელობის უზრუნველყოფის მიმართულებით (სურსათის უვნებლობის, ქიმიკატების უსაფრთხო გამოყენება. ავტომობილების გამონაბოლქვის მავნე ზემოქმედება, საბანაო-სარეკრეაციო წყლების არასაკმარისი სანიტარულ-ჰიგიენური დაცულობა და სხვ.), ნაკლოვანებები არსებობს ბიომრავალფეროვნებათა შენარჩუნების სფეროში (ჰაბიტატების კარგვა, ფრაგმენტაცია და დეგრადირება, უკანონო ნადირობა და თევზჭერა, უცხო სახეობების ინტროდუქცია, ბიოლოგიური რესურსების არამდგრადი გამოყენება და სხვ. ფაქტობრივად, დაცული ტერიტორიები არა ბიომრავალფეროვნების დაცვისთვის, არამედ ტურიზმის განვითარების რესურსად გამოიყენება); აღდგენადი და არატრადიციული ენერგორესურსების ათვისების დაბალი დონე (საქართველო მდიდარია: ჰიდროენერგორესურსებით, მზის, ქარისა და თერმული წყლების რესურსებით, მაგრამ ყველა ეს რესურსი დღეისათვის მცირედაა ათვისებული); არასრულყოფილია ნარჩენების მართვის სისტემა, იგი არ შეესაბამება საერთაშორისო მოთხოვნებს; სრულყოფას საჭიროებს შესაბამისი ინსტიტუციური ბაზა (მაგალითად, მისაღებია კანონი სამთო გადამუშავების ნარჩენების შესახებ, „მწვანე“ ეკონომიკის განვითარების სტრატეგია და სხვ.); გასაძლიერებელია გარემოსდაცვითი განათლების სისტემა და სხვ.

საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების სტრატეგიის შემუშავების დროს გამოკვლეული იქნება ცალკეული სფეროს უსაფრთხოებას შორის ურთიერთკავშირი; დადგენილი იქნება უსაფრთხოების მაჩვენებელთა ზღვრული მნიშვნელობები და განისაზღვრება უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში.

ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე აგება **საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მოდელი**, რომელსაც ექნება კვლევის საბოლოო სახე - განისაზღვრება ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების ძირითადი მიმართულებები, გზები და ღონისძიებათა სისტემა, რომელიც თავიდან აგვაშორებს უსაფრთხოების ზღვრული მნიშვნელობების გადალახვას და უზრუნველყოფს თითოეულ სფეროში მდგრად და ინოვაციურ განვითარებას.

საბოლოოდ, პროექტის არსი შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოვაყალიბოთ: განისაზღვრება საქართველოში ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური საფრთხეები, უსაფრთხოების მაჩვენებლები და ამ მაჩვენებელთა ზღვრული მნიშვნელობები; უსაფრთხო განვითარების უზრუნველყოფის გზები მთლიანად ეკონომიკის, მისი ცალკეული დარგების, სოციალური და ეკოლოგიური სფეროების მიხედვით, რომელთა რეალიზაცია ხელს შეუწყობს: საქართველოს ეკონომიკაში არსებული ნაკლოვანებების აღმოფხვრას, მის გადასვლას ინოვაციური განვითარების გზაზე; სოციალური

და ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესებას; ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში პროგრესული ცვლილებების მიღწევას და, ამის საფუძველზე, მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებას.

პროექტის განხორციელების პროცესში ინსტიტუტი აქტიურად ითანამშრომლებს საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პროფილის სამინისტროებსა და სააგენტოებთან, ბიზნესსექტორთან, საქართველოში მოქმედ საერთაშორისო პროგრამებთან (მაგ.: ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) ეკონომიკური უსაფრთხოების პროგრამები და სხვ.).

2.3. კვლევის მიზანი:

კვლევის მიზანია შეიმუშაოს საქართველოში ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მოდელი, რომლის რეალიზაციაც ხელს შეუწყობს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური საფრთხეების თავიდან აცილებას ეკონომიკის გადასვლას ინოვაციური განვითარების გზაზე, როგორც ინოვაციების იმპორტის, ისე საკუთარ კვლევებზე დაფუძნებული ეროვნული ინოვაციური სისტემის გაძლიერების საფუძველზე.

2.4. კვლევის სიახლე:

კვლევის სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ: კომპლექსურად იქნება გამოკვლეული საქართველოში ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების, როგორც ეროვნული უსაფრთხოების მთავარი შემადგენელი ნაწილების, პრობლემები; საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების გათვალისწინებით აგებული იქნება ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მოდელი; შემუშავდება მისი რეალიზაციის ღონისძიებათა სისტემა. კვლევის შედეგების გამოყენება ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკაში არსებული ნაკლოვანებების აღმოფხვრას, მის გადასვლას უსაფრთხო ინოვაციური განვითარების გზაზე, ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში პროგრესული ცვლილებების მიღწევას და, ამის საფუძველზე, მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებას.

2.5. პროექტის მეცნიერული ღირებულება:

პროექტის მეცნიერული ღირებულება განისაზღვრება მისი თეორიული და გამოყენებითი ხასიათით. კვლევის (რომელსაც აქვს კომპლექსური ხასიათი და რითაც იგი განსხვავდება აქამდე არსებული სხვა კვლევებისაგან) შედეგად განზოგადდება მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნებში ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების შემუშავებისა და განხორციელების მეთოდოლოგია, მეთოდიკა და პრაქტიკა, მათი სრულყოფის საფუძველზე შემოთავაზებული იქნება, საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების

მოდელი. მისი აგებისას გამოვლენილი იქნება შესაბამისი საფრთხეები, დადგენილი იქნება უსაფრთხოების მაჩვენებლები, სხვა ქვეყნებთან ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასების საფუძველზე განსაზღვრული იქნება ამ მაჩვენებელთა ზღვრული მნიშვნელობები. შემუშავებული იქნება უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ღონისძიებათა სისტემა, რომლის ერთ-ერთი მთავარი ნაწილი იქნება ეკონომიკის, სოციალური და ეკოლოგიური სფეროების ურთიერთკავშირის დადგენა და მათი განვითარების მიმართულებებისა და გზების დასახვა მოკლევადიანი და გრძელვადიანი პერიოდისათვის.

2.6. კვლევის მეთოდოლოგია:

კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს:

- შესასწავლი საკითხების ირგვლივ მსოფლიოში (განსაკუთრებით ევროკავშირისა და მასში შემავალ ქვეყნებში, აშშ-ში, იაპონიაში), მათ შორის, პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ამჟამად დაგროვებული გამოცდილების გაცნობა, გაანალიზება, განზოგადება, ანალოგიების შექმნა, მათი პრაქტიკული რეალიზაციისათვის საჭირო გზების ძიება და გამოყენება;
- საქართველოს ხელმძღვანელ ორგანოთა ოფიციალური დადგენილებების, კანონების, ნორმატიული აქტებისა და სხვა დოკუმენტების ძირითად მოთხოვნათა გათვალისწინება, აგრეთვე სამეცნიერო ფორუმების მასალების გამოყენება;
- ანალიზის, სინთეზის, შედარების, ინდუქციის, დედუქციის, აბსტრაქციის ეკონომიკური და მათემატიკური სტატისტიკის, ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირებისა და ანალიზის, პროგნოზირების (სახელდობრ საექსპერტო შეფასებების, სცენარების, ინტერვიუების აღების და ა.შ.), გრაფიკული, ფუნქციონალური და შედარებითი ანალიზის, დაჯგუფებისა და კლასიფიკაციის, ისტორიულ-ლოგიკური და ქრონოლოგიური, ანკეტური გამოკითხვისა და სხვა მეთოდების გამოყენება.
- თვისებრივი გამოკვლევები ფირმების ხელმძღვანელთა და ექსპერტთა გამოკითხვის გზით;

2.7. არსებული ლიტერატურული მონაცემები:

პროექტის თემასთან დაკავშირებით უამრავი ლიტერატურა არსებობს, როგორც წამყვან ქვეყნებში, ისე განვითარებად და პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში. პროექტის თემატიკასთან დაკავშირებით არაერთი ნაშრომი აქვთ გამოქვეყნებული ასევე პროექტის მონაწილეებს: აკადემიკოს ვლადიმერ პაპავას, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორებს პროფესორებს: რამაზ აბესაძეს, ვახტანგ ბურდულას, გიორგი ბერულავას, მურმან კვარაცხელიას, ეკონომიკის დოქტორებს: მამუკა ხუსკივაძეს, თეა ლაზარაშვილს, რევაზ ჯავახიშვილს, ნანა ბიბილაშვილს, ეთერ კაკულიას და სხვებს

(იხ. დანართი 1). მათ ნაშრომებში გამოკვლეულია პოსტკომუნისტურ საქართველოში განხორციელებული რეფორმების დადებითი და უარყოფითი მხარეები, ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში არსებული მდგომარეობა, საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის მშენებლობის პრობლემები, ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების საკითხები და ა.შ.

ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების თეორიული მეთოდოლოგიური და პრაქტიკული პრობლემები ეკონომიკურ ლიტერატურაში, როგორც საზღვარგარეთ, ისე საქართველოში (იხ. დანართი 2) ფართოდაა გაშუქებული. ამ ნაშრომთა შედეგები წარმატებით იქნება გამოყენებული პროექტის განხორციელების დროს.

პროექტის განხორციელების დროს ასევე შესწავლილი და გამოყენებული იქნება საზღვარდარეთის, განსაკუთრებით ევროკავშირის, მასში შემავალი ქვეყნების, აშშ-ის, იაპონიისა და სხვა ქვეყნების გამოცდილება.

3. პროექტის ფარგლებში შესასრულებელი ამოცანები ეტაპების ჩვენებით და მოსალოდნელი შედეგები:

ამოცანა 1

ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების თეორიულ-მეთოდოლოგიური პრობლემები გლობალიზაციის პირობებში და საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება

განხორციელების ვადა – 2022

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

- 1. ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების თეორიულ-მეთოდოლოგიური პრობლემები გლობალიზაციის პირობებში:**
 1. გლობალიზაციის ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ უსაფრთხოებაზე გავლენის მეთოდოლოგიური საკითხები;
 2. ეკონომიკური საფრთხეების განსაზღვრის მეთოდოლოგია;
 3. სოციალური საფრთხეების განსაზღვრის მეთოდოლოგია;
 4. ეკოლოგიური საფრთხეების განსაზღვრის მეთოდოლოგია;
 5. ეკონომიკური საფრთხეების მაჩვენებელთა და მათი ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრის მეთოდოლოგია;

6. სოციალური საფრთხეების მაჩვენებელთა და მათი ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრის მეთოდიკა;
7. ეკოლოგიური საფრთხეების მაჩვენებელთა და მათი ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრის მეთოდიკა;
8. ეკონომიკური უსაფრთხოების სტრატეგიის შემუშავების მეთოდოლოგია;
9. ეკოლოგიური უსაფრთხოების სტრატეგიის შემუშავების მეთოდოლოგია;
10. სოციალური უსაფრთხოების სტრატეგიის შემუშავების მეთოდოლოგია.

2. საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება:

1. ევროკავშირის გამოცდილების განზოგადება;
2. ევროკავშირში შემავალი ქვეყნების გამოცდილება;
3. სხვა განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების განზოგადება;
4. განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილების განზოგადება;
5. პოსტკომუნისტური ქვეყნების გამოცდილების განზოგადება;

3. საქართველოში ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მეთოდიკების შემუშავება

1. ეკონომიკური უსაფრთხოების მეთოდიკა;
2. სოციალური უსაფრთხოების მეთოდიკა;
3. ეკოლოგიური უსაფრთხოების მეთოდიკა;
4. ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ უსაფრთხოებებს შორის ურთიერთკავშირის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხები.

მოსალოდნელი შედეგები:

ლიტერატურაში არსებული ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხების ანალიზის, საზღვარგარეთის გამოცდილების განზოგადებისა და საქართველოს თავისებურებათა გათვალისწინების საფუძველზე შემუშავებული იქნება საქართველოში ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მეთოდიკები.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომათა კრებულში.

ამოცანა 2

გლობალური ეკონომიკური უსაფრთხოება და მისი გავლენა ეროვნულ ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე

განხორციელების ვადა – 2022

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. გლობალური ეკონომიკური საფრთხეები და მისი გავლენა ეროვნულ ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე:
 1. რესურსების ამოწურვა;
 2. სიღარიბე;
 3. ენერგეტიკული პრობლემა;
 4. სასურსათო პრობლემა;
 5. განვითარებადი ქვეყნების პრობლემები;
 6. ეკონომიკური კრიზისები და სხვა;
 7. გლობალური ეკონომიკური საფრთხეების გავლენა ეროვნულ ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე.
2. ეკონომიკის გლობალური არაეკონომიკური საფრთხეები:
 1. მშვიდობის დაცვა; განიარაღება და შეიარაღებაზე კონტროლის დაწესება;
 2. დემოგრაფიული პრობლემები;
 3. საერთაშორისო ტერორიზმი;
 4. ნარკობიზნესი;
 5. ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები;
 6. ბიომრავალფეროვნებათა შენარჩუნება;
 7. კიბერუსაფრთხოება;
 8. პანდემია და სხვ.
3. გლობალური ეკონომიკური საფრთხეების თავიდან აცილების გზები:

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება ეროვნულ ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე მოქმედი გლობალური ეკონომიკური საფრთხეები და განისაზღვრება მათი თავიდან აცილების გზები.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 3

საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოება

განხორციელების ვადა – 2023

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. საქართველოს ეკონომიკაში არსებული მდგომარეობა:
 1. მაკროეკონომიკური პრობლემები;
 2. მიკროეკონომიკური პრობლემები;

3. სექტორული პრობლემები;
 4. რეგიონული პრობლემები;
 5. ციფრული ეკონომიკა;
 6. ცოდნის ეკონომიკა;
 7. საერთაშორისო ეკონომიკური პროგრამები (მაგ. ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) ეკონომიკური უსაფრთხოების პროგრამები და სხვ.);
 8. საერთაშორისო ეკონომიკური პრობლემები;
 9. ინოვაციური განვითარების პრობლემები;
 10. პანდემიის ეკონომიკური შედეგები.
- 2. ეკონომიკის ძირითადი ეკონომიკური საფრთხეები:**
1. სიღარიბე;
 2. უმუშევრობა;
 3. ინფლაცია;
 4. კორუფცია;
 5. უცხოური ინვესტიციების შემცირება;
 6. შიგა ინვესტიციების შემცირება;
 7. საგარეო ვალის დიდი მოცულობა;
 8. სავალუტო კურსის ცვლილება;
 9. კონკურენტუნარიანობის დაბალი დონე;
 10. ბიუჯეტის დეფიციტის სიდიდე;
 11. მრეწველობის განვითარების დაბალი დონე
 12. მცირე ბიზნესის განვითარების დაბალი დონე
 13. სოფლის მეურნეობის განვითარების დაბალი დონე
 14. ინვესტიციები ინოვაციებში;
 15. უარყოფითი საგადამხდელო ბალანსი და სტრუქტურა;
 16. ჩრდილოვანი ეკონომიკა;
 17. საერთაშორისო ეკონომიკური საფრთხეები (ეკონომიკური კრიზისი, დომპინგი და სხვ.).
- 3. ეკონომიკის ძირითადი არაეკონომიკური საფრთხეები:**
1. საერთაშორისო ტერორიზმი და ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაული;
 2. კრიმინოგენური დამაბულობა;
 3. პოლიტიკური დამაბულობა;
 4. სტიქიური მოვლენები;

5. დემოგრაფიული დაძაბულობა;
6. კორუფცია;
7. ნარკომანია;
8. პანდემია და სხვ.

4. ეკონომიკური უსაფრთხოების მაჩვენებლები და მათი ზღვრული სიდიდეები:

1. მშპ-ს მოცულობა;
2. რეალური მშპ-ს მოცულობა მოსახლეობის ერთ სულზე;
3. საგარეო ვალის მოცულობა და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
4. ბიუჯეტის დეფიციტის მოცულობა და თანაფარდობა მშპ-თან;
5. შიგა ვალის მოცულობა და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
6. საგარეო და საშინაო ვალის მოცულობა და მისი თანაფარდობა მშპ-სა და ბიუჯეტის სიდიდესთან;
7. დანახარჯების მოცულობა მეცნიერებაზე და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
8. დანახარჯების მოცულობა განათლებაზე და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
9. დანახარჯების მოცულობა ჯანდაცვაზე და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
10. ჩრდილოვანი ეკონომიკის მოცულობა;
11. კაპიტალის გადინების მოცულობა და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
12. ძირითად კაპიტალზე ინვესტიციების მოცულობა და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
13. ძირითადი კაპიტალის ცვეთის სიდიდე;
14. დანახარჯების მოცულობა ტექნოლოგიურ ინოვაციებზე და მისი თანაფარდობა მშპ-სთან;
15. ინვესტიციების მოცულობა ძირითად კაპიტალში და მისი თანაფარდობა მშპ-თან;
16. ეკონომიკის მონეტიზაციის დონე;
17. სამრეწველო პროდუქციის ხვედრითი წილი მშპ-ში;
18. მცირე ბიზნესის ხვედრითი წილი მშპ-ში;
19. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ხვედრითი წილი მშპ-ში

5. საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების სტრატეგია:

1. ეკონომიკური უსაფრთხოების მაჩვენებლების ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასებების გზით
2. ეკონომიკური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა პერსპექტივის გათვალისწინებით

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოს ეკონომიკაში არსებული მდგომარეობა, განისაზღვრება ეკონომიკის ძირითადი საფრთხეები, ეკონომიკური უსაფრთხოების მაჩვენებლები და მათი ზღვრული სიდიდეები

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 4.

საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოება

განხორციელების ვადა – 2023

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. საქართველოს ენერგეტიკულ სექტორში არსებული მდგომარეობა:
 1. ქვეყნის ენერგეტიკული ბალანსი;
 2. ქვეყნის ენერგიით თვითუზრუნველყოფის დონე;
 3. ენერგიის იმპორტის დივერსიფიკაციის ხარისხი;
 4. საერთაშორისო სატრანზიტო შესაძლებლობების გამოყენების ხარისხი;
 5. საერთაშორისო ენერგეტიკულ სისტემებში ჩართულობა;
 6. განახლებადი ენერგორესურსების ათვისების დონე;
 7. ენერგოობიექტების ამორტიზაციის მდგომარეობა;
 8. ენერგოეფექტიანობა (პროდუქციის ენერგო- და ელექტროტევადობა);
 9. ფასები ენერგიაზე;
 10. ენერგეტიკული უსაფრთხოების პოლიტიკა;
 11. გლობალური ენერგეტიკული უსაფრთხოება და სხვ.
2. ენერგეტიკული საფრთხეების განსაზღვრა:
 1. ენგურჰესზე (რომელიც საქართველოს ჰიდროგენერაციის თითქმის ნახევარს გამოიმუშავებს) კონტროლის არარსებობა და ამ სადგურზე გამომუშავებული ელექტროენერგიის უკონტროლო მოხმარება აფხაზეთში;
 2. ელექტროენერგიისა და გაზის იმპორტზე მზარდი დამოკიდებულება;
 3. ბუნებრივი მოვლენების ან დივერსიული და სამხედრო ქმედებების შედეგად, ინფრასტრუქტურის ფიზიკური დაზიანება;
 4. კიბერშეტევები ინფრასტრუქტურაზე და მათი მუშაობის რეჟიმზე;
 5. ადგილობრივი რესურსების ათვისებლობა;
 6. საერთაშორისო ენერგეტიკული თანამშრომლობისა და სატრანზიტო შესაძლებლობების გამოუყენებლობა;
 7. ენერგიაზე ფასების ზრდა;

8. ენერგოეფექტიანობის დაბალი დონე (პროდუქციის ენერგო და ელექტროტევადობის მაღალი სიდიდე);
9. მოძველებული ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურის არსებობა;
10. დანაკარგების დიდი ხვედრითი წილი ელექტროგადამცემ ქსელებში;
11. გაზის საკუთარი საცავების უქონლობა;
12. გლობალური ენერგეტიკული საფრთხეები და სხვ.

3. ენერგეტიკული უსაფრთხოების მაჩვენებლები:

1. ელექტროენერგიის წარმოების მოცულობა;
2. ენერგორესურსებისა და ელექტროენერგიის იმპორტის მოცულობა;
3. ენერგეტიკული სიმძლავრეების სიდიდე;
4. დანაკარგების სიდიდე ელექტროქსელში;
5. პროდუქციის ენერგო და ელექტროტევადობა;
6. ქვეყნის ენერგორესურსების ათვისების დონე;
7. ფასები ენერგიაზე;
8. ფიზიკური და მორალური ცვეთა ენერგოსისტემაში;
9. გარე და შიგა ინვესტიციების მოცულობა ენერგოსექტორში და სხვ.

4. საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების სტრატეგია:

1. ენერგეტიკული უსაფრთხოების მაჩვენებლების ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასებების გზით;
2. ენერგეტიკული უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა პერსპექტივის გათვალისწინებით.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოს ენერგეტიკაში არსებული მდგომარეობა, განსაზღვრული იქნება ენერგეტიკული საფრთხეები, დადგენილი იქნება ენერგეტიკული უსაფრთხოების მაჩვენებლები და მათი ზღვრული მნიშვნელობები, შემუშავებული იქნება ენერგეტიკული უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 5

საქართველოს ფინანსური უსაფრთხოება

განხორციელების ვადა – 2024

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. საქართველოს ფინანსურ სექტორში არსებული მდგომარეობა:

1. საქართველოს საბანკო სექტორი;
2. სახელმწიფო ბიუჯეტი;
3. საფონდო ბაზარი;
4. საპენსიო ფონდი;
5. საგადასახადო სისტემა;
6. რეფინანსირების განაკვეთი;
7. საერთაშორისო რეზერვები;
8. ფულადი მასის მოცულობა ბაზარზე;
9. თანამედროვე ტექნოლოგიები და საერთაშორისო სტანდარტები ფინანსურ სექტორში;
10. სარეზერვო ნორმა.

2. ფინანსური საფრთხეების განსაზღვრა:

1. სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი;
2. საერთაშორისო რეზერვების სიმცირე;
3. ფულადი მასის არაოპტიმალური სიდიდე;
4. რეფინანსირების განაკვეთის არაოპტიმალური სიდიდე;
5. მაღალი საპროცენტო განაკვეთი;
6. მოსახლეობის მცირე შემოსავლები;
7. დოლარიზაციის მაღალი დონე;
8. საგარეო ვალების დიდი მოცულობა;
9. უცხოური სესხების არა ეფექტიანი გამოყენება;
10. საკრედიტო თანხების არაწარმოებრივი მიზნებით გამოყენება;
11. ჩრდილოვანი ეკონომიკის მაღალი დონე;
12. საბიუჯეტო დეფიციტის დიდი მოცულობა;
13. ვალუტის კურსის სწრაფი ცვლილება;
14. არასწორი მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკა;
15. უარყოფითი სავაჭრო სალდო;
16. ეკონომიკური ზრდის დაბალი ტემპები;
17. საფონდო ბაზრის განუვითარებლობა;
18. ფულის გათეთრება;
19. საკრედიტო რისკები;
20. ლიკვიდობის რისკი;
21. დიდი საგარეო ვალი.

3. ფინანსური უსაფრთხოების მაჩვენებლები:

1. ბიუჯეტის დეფიციტის ხვედრითი წილი;
2. საგარეო ვალის თანაფარდობა მშპ-თან;
3. საერთაშორისო რეზერვების მოცულობა;
4. საპროცენტო განაკვეთი;
5. სავალუტო კურსი;
6. სავაჭრო სალდო;
7. ჩრდილოვანი ეკონომიკის მოცულობა;
8. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის მოცულობა და სხვ.

4. საქართველოს ფინანსური უსაფრთხოების სტრატეგია:

1. ფინანსური უსაფრთხოების მაჩვენებლების ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასებების გზით;
2. ფინანსური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა პერსპექტივის გათვალისწინებით.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოს საფინანსო სექტორში არსებული მდგომარეობა, განსაზღვრული იქნება ფინანსური საფრთხეები, დადგენილი იქნება ფინანსური უსაფრთხოების მაჩვენებლები და მათი ზღვრული მნიშვნელობები, შემუშავდება ფინანსური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 6

რეგიონული ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოება
განხორციელების ვადა – 2024

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკა და რეგიონებში არსებული მდგომარეობა:

1. რეგიონის ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფა ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერების გათვალისწინებით;
2. ქვეყნის ყველა რეგიონში ცხოვრების თანაბარი პირობების უზრუნველყოფა;
3. რეგიონებში, მათი თავისებურებების გათვალისწინებით, სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკის ჩამოყალიბებისათვის ხელშეწყობა;
4. რეგიონებში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებისათვის ხელშეწყობა;
5. ქვეყნის შიგნით მიგრაციის პროცესების დარეგულირება;

6. რეგიონებში უმუშევრობისა და სიღარიბის შემცირებისათვის ხელშეწყობა;
7. სახელმწიფო ბიუჯეტის და სხვა წყაროების გამოყენება ფინანსური რესურსების გადასანაწილებლად რეგიონებს შორის;
8. დახმარების გაწევა რეგიონებისათვის უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად;
9. რეგიონების განვითარების ხელშემწყობი ძირითადი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
10. რეგიონული განვითარების პროგრამების შემუშავება და განხორციელება, განსაკუთრებით სოფლის ეკონომიკის მიმართულებით;
11. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების მხარდაჭერა;
12. რეგიონების ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური პარამეტრები.

2. რეგიონის ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური საფრთხეები:

1. რეგიონის ბუნებრივი რესურსების აუთვისებლობა;
2. რეგიონის ეკონომიკური დამოუკიდებლობის დაბალი დონე;
3. რეგიონის ინფრასტრუქტურის განვითარების დაბალი დონე (გზები, შიგა გზები სოფლად და სხვ.);
4. საყოფაცხოვრებო პირობების დაბალი დონე;
5. კრიმინოგენური სიტუაციის გაუარესება;
6. მცირე ბიზნესის განვითარების დაბალი დონე და მის სახელმწიფო მხარდაჭერის არ არსებობა;
7. უმუშევრობისა და სიღარიბის მაღალი დონე;
8. ეკონომიკის არაინოვაციური ზრდა;
9. შიგა მოხმარებაში იმპორტის დიდი მოცულობა;
10. კონკურენტუნარიანობის დაბალი დონე;
11. ცუდი ეკოლოგიური მდგომარეობა.

3. რეგიონის ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მაჩვენებლები:

1. მრკ (მთლიანი რეგიონული პროდუქტი);
2. ინვესტიციების მოცულობის ფარდობა მრკ-თან;
3. შიგა მოხმარებაში იმპორტის მოცულობა;
4. დანაზოგებისა და ინვესტიციების თანაფარდობა;
5. უცხოური ინვესტიციების მოცულობა;
6. დანახარჯები სამეცნიერო-საკონსტრუქტორო სამუშაოებზე;
7. დანახარჯები ფუნდამენტურ კვლევებზე;
8. მრკ მოსახლეობის ერთ სულზე;
9. ელექტროენერგიის, ბუნებრივი აირის მოხმარება მოსახლეობის ერთ სულზე;
10. ეკოლოგიური პარამეტრების სიდიდეები.

4. რეგიონული ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების სტრატეგია

1. ფინანსური უსაფრთხოების მაჩვენებლების ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასებების გზით;
2. ფინანსური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა პერსპექტივის გათვალისწინებით.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოს რეგიონებში არსებული მდგომარეობა, გან-საზღვრული იქნება რეგიონების ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური საფრთხეები, დადგენილი იქნება შესაბამისი მაჩვენებლები და მათი ზღვრული მნიშვნელობები, შემუშავდება რეგიონების ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 7

საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოება

განხორციელების ვადა – 2025

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. საქართველოს სურსათით თვითუზრუნველყოფის ბაზის განვითარების დონე
 1. სოფლის მეურნეობის განვითარების დონე მასში შემავალი დარგებისა (მეცხოველეობა, მემცენარეობა) და ქვედარგების (მიწათმოქმედება, მეფრინველეობა, და სხვ.) მიხედვით;
 2. მეთევზეობა;
 3. ტყის სასურსათო პოტენციალი;
 4. მოსახლეობის სურსათზე ფიზიკური მისაწვდომობის დონე;
 5. მოსახლეობის სურსათზე ეკონომიკური მისაწვდომობის დონე;
 6. სურსათის ექსპორტისა და იმპორტის მოცულობა, სურსათის იმპორტის ჩანაცვლება ადგილობრივი წარმოებით;
 7. სახელმწიფო ბიუჯეტში სასოფლო-სამეურნეო ასიგნებები;
 8. მცირე და საშუალო ფერმერებისა და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების კაპიტალური ინვესტირების მიზნობრივი საგრანტო პროგრამების ყოველწლიური დაფინანსება;
 9. სასურსათო უსაფრთხოების ინსტიტუციური უზრუნველყოფა;

10. სურსათის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემაში მცირე და საშუალო მეწარმეებისა და ფერმერების ჩართვის წახალისება;
 11. გასტრონომიული და აგროტურიზმის ხელშეწყობა;
 12. სარწყავი სისტემების მშენებლობა და რეაბილიტაცია, მელიორაციული ღონისძიებების გატარება;
 13. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ახალი ჯიშების გამოყვანა და გაშენება მწარმოებლურობისა და ინოვაციების დანერგვის გზით;
 14. სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის სისტემა;
 15. სურსათის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა;
 16. სოციალური და პოლიტიკური არასტაბილურობა;
 17. სასურსათო უსაფრთხოების ინსტიტუციური უზრუნველყოფა (სასურსათო უსაფრთხოების დოქტრინა, სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგია საქართველოს კანონი სასურსათო უსაფრთხოების შესახებ).
- 2. საქართველოს სასურსათო საფრთხეების განსაზღვრა:**
1. მაკროეკონომიკური რისკები (ცუდი საინვესტიციო გარემო, ეკონომიკური ზრდის დაბალი ტემპები, განუვითარებელი ინსტიტუციები, სახელმწიფო რეგულირების არაეფექტიანი მექანიზმი და სხვ.);
 2. ნათესი ფართობების შემცირება;
 3. ნიადაგის ეროზია;
 4. ეროვნული ვალუტის გაუფასურება;
 5. აგფლაცია;
 6. ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა;
 7. კლიმატის ცვლილებები და სტიქიური მოვლენები (სეტყვა, წყალდიდობა, გვალვა, მცენარეთა ან ცხოველთა დაავადებები, მიწისძვრები და სხვა საგანგებო სიტუაციები);
 8. საგარეო საბაზრო კონიუნქტურის ცვლილებები (სურსათზე ფასების ზრდა, ენერგიის გაძვირება, და სხვ.);
 9. მოსახლეობის მსყიდველუნარიანობის დაბალი დონე;
 10. ჯანმრთელობისათვის მავნე ნივთიერებების შემცველობის პროდუქტების რეალიზაცია.
- 3. სასურსათო უსაფრთხოების მაჩვენებლები:**
1. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების მოცულობა პროდუქციის ცალკეულ სახეობათა მიხედვით;
 2. სურსათის იმპორტის მოცულობა;
 3. სურსათის ექსპორტის მოცულობა;
 4. კვების დადგენილი ფიზიოლოგიური ნორმები და ასორტიმენტი;

5. მოსახლეობის ეკონომიკური წვდომის უნარი საჭირო სურსათთან;
6. სასურსათო კალათის შემადგენლობა;
7. ინვესტიციების მოცულობა სოფლის მეურნეობაში;
8. მოსახლეობის მსყიდველუნარიანობის დონე;
9. აგფლაციის სიდიდე;
10. ნიადაგის ეროზიის დონე და სხვ.

4. საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგია:

1. სასურსათო უსაფრთხოების მაჩვენებელთა ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასებების გზით;
2. სასურსათო უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა პერსპექტივის გათვალისწინებით.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოს სურსათით უზრუნველყოფის არსებული მდგომარეობა, განსაზღვრული იქნება სასურსათო საფრთხეები, დადგენილი იქნება შესაბამისი მაჩვენებლები და მათი ზღვრული მნიშვნელობები, შემუშავდება სასურსათო უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 8

ორგანიზაციის (ფირმის) ეკონომიკური უსაფრთხოება საქართველოში
განხორციელების ვადა – 2025

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. ორგანიზაციის ეკონომიკურ საქმიანობაზე მოქმედი ფაქტორები

1. ბიზნესის განვითარების ინსტიტუციური გარემო (კანონები, ნორმატიული აქტები და სხვ.);
2. ბიზნესის განვითარების საგარეო ფაქტორები;
3. ბიზნესის განვითარებაზე მოქმედი არაეკონომიკური ფაქტორები;
4. ინოვაციების განხორციელება;
5. საინვესტიციო გარემო;
6. მცირე ბიზნესის განვითარების დონე.

2. ორგანიზაციის ეკონომიკური საფრთხეები:

1. ნეგატიური მიკროგარემო;
2. პერსონალის არაკომპეტენტურობა;
3. საქმიანი პარტნიორების არაკეთილსინდისიერება;

4. ცუდი პოლიტიკური და კრიმინოგენური სიტუაცია;
5. ორგანიზაციის კორპორატიული რესურსების (ფინანსური, ინფორმაციული, ტექნოლოგიური, რესურსები, ტექნიკის, მოწყობილობების, უფლებათა და სხვა რესურსები) შემცირება;
6. საკუთრების ხელშეუხებლობის პრინციპის დარღვევა;
7. არასრულყოფილი საგადასახადო პოლიტიკა და სისტემა;
8. ბიზნესში სახელმწიფოს არაეკონომიკური ჩარევა;
9. ინფორმაციული უსაფრთხოება (ჰაკერული შეტევები).

3. ორგანიზაციის ეკონომიკური უსაფრთხოების მაჩვენებლები:

1. გამომუშავების ზრდის ტემპები;
2. საწარმოო სიმძლავრეების დატვირთვის დონე;
3. დანახარჯები ინოვაციებზე;
4. ძირითადი კაპიტალის განახლების დონე;
5. ტექნოლოგიური მოწყობილობების ასაკობრივი სტრუქტურა;
6. საწარმოს რენტაბელობა;
7. კადრების ასაკობრივი და კვალიფიკაციური სტრუქტურა;
8. საწარმოს მოგება და სხვ.

4. ორგანიზაციის (ფირმის) ეკონომიკური უსაფრთხოების თეორიული მექანიზმი:

1. ორგანიზაციის (ფირმის) უსაფრთხოების მაკროეკონომიკური მექანიზმი;
2. ორგანიზაციის (ფირმის) უსაფრთხოების მიკროეკონომიკური მექანიზმი.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოში ორგანიზაციის (ფირმის) ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე მოქმედი ფაქტორები, განსაზღვრული იქნება მაკრო- და მიკროეკონომიკური საფრთხეები, დადგენილი იქნება შესაბამისი მაჩვენებლები, შემუშავდება ორგანიზაციის ეკონომიკური უსაფრთხოების თეორიული მექანიზმი.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 9

**საქართველოს სოციალური უსაფრთხოება
განხორციელების ვადა – 2026**

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. საქართველოს სოციალურ სფეროში არსებული მდგომარეობა:

1. სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკა;

2. ცხოვრების დონე;
3. სიღარიბე;
4. უმუშევრობა;
5. საშუალო ფენა;
6. სამედიცინო მომსახურების ხარისხი და ხელმისაწვდომობა;
7. პენსიების სიდიდე;
8. დახმარებების სიდიდე;
9. პანდემია და პანდემიის პრევენციისა და მართვის ეფექტიანობა;
10. განათლებისა და ჯანდაცვის სისტემა;
11. ეკოლოგიური სიტუაცია;
12. ფასები და სხვ.

2. სოციალური საფრთხეები:

1. სახელმწიფოს არასწორი ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკა;
2. ბუნებრივი რესურსების სიმწირე;
3. შემოსავლების სიმცირე;
4. კვების ხარისხის შემცირება და ამის გამო სხვადასხვა სახის დაავადებათა წარმოშობა;
5. სამედიცინო მომსახურების და ხელმისაწვდომლობის დაბალი დონე;
6. განათლების დაბალი ხარისხი და ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე;
7. სურსათზე ხელმისაწვდომლობის დაბალი დონე;
8. საცხოვრებელი პირობების გაუარესება;
9. ეპიდემიისა და პანდემიის შედეგად წარმოშობილი პრობლემები;
10. კრიმინოგენური სიტუაციის გაუარესება;
11. ფასების ზრდა მსოფლიო ბაზარზე (ენერგიაზე, სურსათზე, საყოფაცხოვრებო საგნებზე და სხვ.);
12. ეროვნული ვალუტის დევალვაცია და სხვ.

3. სოციალური უსაფრთხოების მაჩვენებლები:

1. საშუალო რეალური ხელფასი;
2. სიღარიბის დონე;
3. უმუშევრობის დონე;
4. სოციალური დახმარებების სიდიდე;
5. ფასები ენერგიაზე, სურსათზე, სასაყოფაცხოვრებო საგნებზე და წამლებზე;
6. მოხუცებულობის პენსიის სიდიდე;
7. საარსებო მინიმუმი;
8. დემოგრაფიული მონაცემები;
9. ჯინის კოეფიციენტი და სხვ.

4. საქართველოს სოციალური უსაფრთხოების სტრატეგია:

1. სოციალური უსაფრთხოების მაჩვენებლებელთა ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა ანალოგიისა და ექსპერტული შეფასებების გზით;
2. სოციალური უსაფრთხოების მოდელირება;
3. სოციალური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა პერსპექტივის გათვალისწინებით.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება საქართველოს სოციალურ სფეროში არსებული მდგომარეობა, განსაზღვრული იქნება სოციალური საფრთხეები, დადგენილი იქნება შესაბამისი მაჩვენებლები და მათი ზღვრული მნიშვნელობები, მოხდება სოციალური უსაფრთხოების მოდელირება, რომელიც საშუალებას მოგვცემს შეფასდეს სოციალური მდგრადობა, მასზე ზემოქმედი ფაქტორების გავლენის გათვალისწინებით, შემუშავდება სოციალური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში.

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 10

გლობალური და ეროვნული ეკოლოგიური უსაფრთხოება
განხორციელების ვადა – 2027

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. გლობალური ეკოლოგიური საფრთხეები:

1. სათბური ეფექტი;
2. ოზონის შრეში ხვრელების გაჩენა;
3. ტყის გაჩეხვა;
4. წყლის დაბინძურება;
5. ატმოსფეროს დაბინძურება;
6. ნიადაგის დაბინძურება;
7. ოკეანის ზედაპირის დაბინძურება;
8. ბიომრავალფეროვნების გაჩანაგება;
9. ნარჩენების უტილიზაცია;
10. ეკოლოგიური კატასტროფები;
11. კლიმატის ცვლილება და სხვ.

2. გლობალური ეკოლოგიური უსაფრთხოების ღონისძიებები მსოფლიოში:

1. საერთაშორისო გარემოსდაცვითი ფორუმები;

2. საერთაშორისო გარემოსდაცვითი კონვენციები;
3. საერთაშორისო გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებები;
4. ევროკავშირისა და მოწინავე ქვეყნების გამოცდილება გარემოსდაცვით სფეროში;
5. მდგრადი განვითარების კონცეფცია;
6. „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკა.

3. ეკოლოგიური მდგომარეობა საქართველოში:

1. ატმოსფეროს დაბინძურება;
2. წყლის დაბინძურება;
3. ნიადაგის დაბინძურება;
4. ნარჩენების უტილიზაცია;
5. რადიაციული და მავნე ნარჩენები;
6. ბუნებრივი რესურსების ათვისება;
7. ალტერნატიული ენერგეტიკა;
8. „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის განვითარება;
9. საქართველოს მონაწილეობა საერთაშორისო კონვენციებში, ხელშეკრულებებსა და გარემოსდაცვით ღონისძიებებში;
10. გარემოსდაცვით სფეროში ევროკავშირისა და მოწინავე ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინება;
11. ინსტიტუციური გარდაქმნები ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში;
12. გარემოს დაცვის ინსტიტუციური უზრუნველყოფა;
13. გარემოსდაცვითი პროგრამები;
14. დაბინძურების ძირითადი წყაროები;
15. ეკოლოგიური თანამშრომლობა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებთან;
16. რეგიონული ეკოლოგიური პრობლემები და სხვ.

4. საქართველოს ეკოლოგიური საფრთხეები:

1. ატმოსფეროში მავნე გამონატყორცნების ზრდა;
2. ნიადაგის დეგრადაცია, ეროზია, მეორადი დაჭაობება და დამლაშება;
3. ტყის საფარის შემცირება;
4. რადიოაქტიური და მავნე ნარჩენების ზრდა;
5. ჩამონადენი წყლის ბიოლოგიური გაწმენდის უქონლობა;
6. მდინარეების დაბინძურება აზოტის ნაერთებით, მძიმე ლითონებით, ნარჩენებით;
7. ნიადაგის დიდი დანაკარგები;
8. ავტომობილების გამონაბოლქვი;
9. ბიომრავალფეროვნებათა შემცირება;

10. „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის განვითარების დაბალი დონე და სხვ.

5. ეკოლოგიური უსაფრთხოების მაჩვენებლები:

1. ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მაჩვენებლები;
2. წყლის (შავი ზღვის სანაპირო, ტბები, მდინარეები, გრუნტის წყლები) დაბინძურების მაჩვენებლები;
3. ნიადაგის დაბინძურების მაჩვენებლები;
4. დამაბინძურებლების ემისიები;
5. დეგრადირებული მიწის რაოდენობა;
6. გარემოს სანიტარულ-ჰიგიენური მაჩვენებლები;
7. ხე-ტყის უკანონო ჭრის მოცულობა;
8. ნახშირორჟანგის შემცველობა ატმოსფეროში;
9. გრუნტის წყლების ხარისხი;
10. ცალკეულ სექტორთა (ენერგეტიკა, მრეწველობა, ტრანსპორტი, სოფლის მეურნეობა, ნარჩენები) გარემოზე ზემოქმედების მაჩვენებლები;
11. ბიომრავალფეროვნების ცვლილების მაჩვენებლები;
12. კლიმატის ცვლილების მაჩვენებლები;
13. განახლებადი ენერგორესურსების გამოყენების დონე და სხვ.

6. საქართველოს ეკოლოგიური უსაფრთხოების სტრატეგია:

1. ეკოლოგიურ მაჩვენებელთა ზღვრული სიდიდეების განსაზღვრა;
2. ეკოლოგიური უსაფრთხოების სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმი;
3. საქართველოს მონაწილეობა გლობალური ეკოლოგიური საფრთხეების თავიდან აცილებაში;
4. ეკოლოგიური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიანი პერიოდისათვის.

მოსალოდნელი შედეგები:

გამოკვლეული იქნება გლობალური ეკოლოგიური საფრთხეები და საქართველოს ეკოლოგიურ სფეროში არსებული მდგომარეობა, განსაზღვრული იქნება ეკოლოგიური საფრთხეები, დადგენილი იქნება შესაბამისი მაჩვენებლები და მათი ზღვრული მნიშვნელობები, გლობალური ეკოლოგიური უსაფრთხოების გათვალისწინებით შემუშავდება ეკოლოგიური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემა მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში

შედეგები გამოქვეყნდება ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში და მოხსენდება საერთაშორისო და ეროვნულ კონფერენციებს.

ამოცანა 11

საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების მოდელი
განხორციელების ვადა – 2028

ამოცანის ფარგლებში ჩასატარებელი კვლევის სავარაუდო თემატიკა:

1. ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოებათა ურთიერთ დამოკიდებულება და ურთიერთგანპირობებულობა;
2. ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ უსაფრთხოებათა რეგულირების სახელმწიფო ორგანოები;
3. ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტრუმენტები;
4. საქართველოს მონაწილეობა საერთაშორისო ღონისძიებებში, კონვენციებსა და ხელშეკრულებებში ;
5. საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შეთავსებადობა ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ სფეროში
6. საქართველოს ინოვაციური განვითარების საფუძველზე ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების ღონისძიებათა სისტემის შემუშავება, საერთაშორისო დონეზე მიმდინარე პროცესების გათვალისწინებით მოკლე- და გრძელვადიან პერიოდში

4. შედეგების შეფასება, გამოქვეყნება და პრაქტიკული გამოყენება

1. შედეგები შეფასდება შემდეგი პროცედურების მეშვეობით:

1. ნაშრომების რეცენზირება და განყოფილებებში განხილვა;
2. შედეგების სამეცნიერო საბჭოზე განხილვა შიგა და გარე რეცენზენტების დასკვნის საფუძველზე;
3. შედეგების პრეზენტაცია;
4. სახელმწიფო ექსპერტიზა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მიერ;
5. პროექტის შედეგების სამეცნიერო ფორუმებზე გატანა.

2. ამოცანების შედეგების გამოქვეყნება:

1. ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომათა კრებულში;
2. ინსტიტუტის საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში – „ეკონომისტი“;
3. საერთაშორისო რეიტინგულ გამოცემებში;
4. ინსტიტუტის მიერ ორგანიზებულ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალათა კრებულში;
5. სხვა სამეცნიერო ფორუმების მასალათა კრებულებში.

3. შედეგების პრაქტიკული გამოყენება:

1. რეკომენდაციებისა და წინადადებების მომზადება და სახელმწიფო ორგანოებში წარდგენა;

2. კვლევის შედეგების სწავლების პროცესში გამოყენება (შედეგების ასახვა შესაბამის სალექციო კურსებში);
3. თანამშრომლების მიერ მოხსენებების გაკეთება ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოსა და სადისკუსიო დარბაზის სხდომებზე;
4. პროექტის დასრულების შემდეგ გამოიცემა წიგნი – „საქართველოს ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური უსაფრთხოების სტრატეგია“ და გაიმართება მისი პრეზენტაცია საქართველოს საჯარო მოხელეების, მეცნიერ-ეკონომისტთა და ბიზნესწრეების მონაწილეობით.

ამოცანების მოყვანილი აღწერილობა არ წარმოადგენს პროექტზე მუშაობის დეტალურ გეგმას, რომელიც შედგება ყოველ წელს და რომელშიც კონკრეტული სამუშაოები გაწერილი იქნება თითოეულ შემსრულებელზე.

ბუნებრივია, კვლევის პროცესში, ყოველ წელს, ამოცანა და კვლევის თემატიკა, დაზუსტდება და გამდიდრდება.

5. პროექტში ახალგაზრდა მეცნიერების ჩართულობა:

ცნობილია, რომ საქართველოში მეცნიერთა საშუალო ასაკი საკმაოდ მაღალია. ამის მიზეზებიც ცნობილია. ამ მდგომარეობის სწრაფად გამოსწორება (ანაზღაურების გაზრდის გარეშე) შეუძლებელია. საერთოდ, ამ მხრივ, გარდა ინსტიტუტის ახალგაზრდა მეცნიერი თანამშრომლებისა, პროექტის განხორციელებაში მონაწილეობას მიიღებენ უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დოქტორანტები და მაგისტრანტები, ასევე პოსტდოქტორანტები.

6. ინსტიტუტის სამეცნიერო ღონისძიებები და ინიციატივები:

1. ინსტიტუტის პერიოდული სამეცნიერო გამოცემები:

1. საერთაშორისო სამეცნიერო ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომისტი“ (Ekonomisti), რომელიც ინდექსირებულია ERIH PLUS-ში, აქვს DOI კოდი, გამოდის ბეჭდური და ელექტრონული ფორმით (<http://ekonomisti.tsu.ge>) ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე;
2. „თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული“ (<http://www.pgje.tsu.ge/?menuid=32&lang=1>);
3. ინსტიტუტის მიერ ორგანიზებული საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციების მოხსენებათა მასალების კრებული;
4. რეკომენდაციებისა და წინადადებების კრებული;
5. 2022 წლიდან დაგეგმილია გამოიცეს ინსტიტუტის ყოველკვირეული გაზეთი – „ეკონომიკა და საზოგადოება“.

2. სამეცნიერო მონოგრაფიების, ბროშურებისა და სამეცნიერო სტატიების გამოქვეყნება როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საზღვარგარეთ მაღალრეიტინგულ გამოცემებში (მათ შორის, იმპაქტ ფაქტორის მქონე ჟურნალებში);
3. ყოველწლიურად საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის ორგანიზება (<http://www.conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=1&cat=nomer&leng=ge>);
4. ყოველწლიურად საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენციის ორგანიზება (<http://www.conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=2&cat=nomer1&leng=g>);
5. თანამშრომელთა მონაწილეობა ადგილობრივ და საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმებში;
6. მონაწილეობის მიღება უნივერსიტეტის სასწავლო პროცესში და სამეცნიერო კადრების მომზადებაში;
7. სამეცნიერო საგრანტო პროექტების წარდგენა რუსთაველის ფონდში და სხვა საერთაშორისო ფონდებში;
8. საერთაშორისო სამეცნიერო ურთიერთობების განვითარება;
9. დისკუსიებისა და სემინარების ორგანიზება;
10. სამეცნიერო მოხსენებების მოსმენა სამეცნიერო საბჭოსა და სადისკუსიო დარბაზის სხდომებზე;
11. ეკონომიკური პრობლემებისა და წიგნების განხილვა ინსტიტუტთან არსებულ სადისკუსიო დარბაზის სხდომებზე;
12. უნივერსიტეტის უწყვეტი განათლების პროგრამების განხორციელება ინსტიტუტის ბაზაზე;
13. საგამომცემლო საქმიანობა;
14. ენციკლოპედიური საქმიანობა: ინსტიტუტი საზოგადოებრივ საწყისებზე მუშაობს პროექტზე: „დიდი ქართული ეკონომიკური ენციკლოპედია“.

7. პროექტის სავარაუდო ღირებულება:

პროექტი გათვლილია 55 თანამშრომელზე, სადაც შედიან მეცნიერები და დამხმარე პერსონალი (სპეციალისტები, დაცვის თანამშრომლები, დამლაგებლები, ტექნიკოსი).

ბიუჯეტი ითვალისწინებს ინსტიტუტის შევსებას ახალგაზრდა მეცნიერებით. ზოგიერთი ღონისძიება (პრეზენტაციები, წიგნებისა და სტატიების გამოცემა, ანკეტური გამოკითხვები და სხვ. პროექტის განხორციელებასთან დაკავშირებული ღონისძიებები, რომელიც სახელმწიფო დაფინანსებაში არ აისახება) დაფინანსდება ინსტიტუტის საკუთარი შემოსავლებით.

ღირებულებები (1000 ლარი)	წ. 1	წ. 2	წ. 3	წ. 4	წ. 5	წ. 6	წ. 7	ჯამი
ხელფასი	440	480	528	580	638	701	771	4 138
შესაძენი								
დანადგარები								
მასალები								
სხვა პირდაპირი ხარჯები	2	2	2,5	2,5	3	3	3,5	18,5
მივლინებები	10	11	12	13	14	15	16	91
კომუნალური ხარჯები	8	10	11	12	13	14	15	83
ჯამი	460	503	553,5	607,5	668	733	805,5	4 330,5

დანართი 1

პროექტში მონაწილე მეცნიერთა ზოგიერთი ნაშრომი

1. აბესაძე რ. საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების მაკროეკონომიკური მექანიზმის ფორმირების ზოგიერთი ასპექტი. წიგნში: საბაზრო ეკონომიკის განვითარების პრობლემები საქართველოში. ტ. 3. თბილისი, “მეცნიერება”, 2003.
2. აბესაძე რ. საქართველოს საფინანსო უსაფრთხოების ზოგიერთი ასპექტი. წიგნში: “საბაზრო ეკონომიკის განვითარების პრობლემები საქართველოში”, ტ. 4, თბ., “მეცნიერება”, 2004.
3. აბესაძე რ. საფინანსო უსაფრთხოების მაკროეკონომიკური რეგულირების თეორიული პრობლემები. ჟ. `ეკონომიკა`, 2004, #9-10.
4. აბესაძე რ. ეკონომიკური განვითარება და ეკონომიკური რეგრესი. თბ., “თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2014.
5. აბესაძე რ. საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ზოგადი ასპექტები. წიგნში: “საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ზო-

გიერთი მიმართულება”, თბილისი, “თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2013.

6. აბესაძე რ., ბიბილაშვილი ნ. გარემოს დაცვის ეკონომიკური პრობლემები ევროკავშირში. “თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. 11. თბილისი, “თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2019.
7. აბესაძე რ., ბიბილაშვილი ნ. გლობალიზაცია და მისი ეროვნულ ეკონომიკაზე გავლენის ზოგიერთი ასპექტი. წიგნში: “ეროვნული ეკონომიკები და გლობალიზაცია” (საერთაშორისო კონფერენციის მასალათა კრებული). თბილისი, “თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2012.
8. აბესაძე, რ. კაკულია ე., მცირე ბიზნესის მაკროეკონომიკური რეგულირების მექანიზმი საქართველოში. მონოგრაფია, თბ., პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა 2009.
9. Berishvili KH. Peculiarities of Agrotourism Development in Highlands of Georgia ". World economy and international economic relations" Vol. IV 2021.
10. ბერიშვილი ხ. „მწვანე ეკონომიკა“, პოსტსაბჭოთა ქვეყნების მდგრადი განვითარების მოდელი. პ. გუგუშვილის სახ. თსუ-ს ეკონომიკის ინსტიტუტის კრებული „მწვანე ეკონომიკის“ როლი გლობალურ ურთიერთობათა სისტემაში“. 2019
11. ბერულავა გ. (2020) “ინოვაციურ ბიზნესში ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები საქართველოში.” თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, XIII, 2020, გვ. 180-214.
12. ბერულავა გ. (2018) „ეკონომიკური გარდაქმნის პროცესში საბაზრო ინსტიტუტების როლის შესახებ“, გლობალიზაცია და ბიზნესი, № 6, 2018, გვ. 116-120.
13. ბერულავა გ., დიხამინჯია ი. (2018) „მიგრაცია და შრომის ბაზარი საქართველოში“, ბიზნეს-ინჟინერინგი, №3-4, 2018, გვ. 64-66.
14. ბერულავა გ. (2018) “ეკონომიკური ზრდის ინოვაციური და ინსტიტუციური წინაპირობების შესახებ.” საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული, ეკონომიკისა და ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების თანამედროვე პრობლემები, ივანე ჯავახიშვილი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი, 2018, გვ. 36-39. ბერულავა გ., დიხამინჯია ი., ღვინჯილია ნ. (2018) “მიგრაციის მიკროეკონომიკური ეფექტები შრომის ბაზარზე: საქართველოს მაგალითზე.” ეკონომისტი, 13 (4), 2017, გვ. 55-76
15. ბერულავა გ., გოგოხია თ. “ადამიანისეული კაპიტალის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და ბიზნესის განვითარება საქართველოში,” თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, VIII, 2015, გვ. 166-174.

16. ბერულავა გ., კაკულია ე., გოგოხია თ. ინოვაციური მცირე ფირმების (ბიზნესის) ფუნქციონირების თავისებურებები ევროკავშირის ქვეყნებში. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული ტ., X, თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის
17. ბურდული ვ. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემები. – თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 13. თბ., 2020. გვ. 98-179
18. ბურდული ვ. ცოდნის ეკონომიკის არსი და მისი ურთიერთშეთავსებადობის ზღვრები ინოვაციურ ეკონომიკასთან. – თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 12. თბილისი: 2019.
19. ბურდული ვ. ინოვაციური მასალების წარმოება და მათი გამოყენება ეკონომიკაში. – თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 11. თბ., 2018.
20. ბურდული ვ. დარგობრივი სტრუქტურული (სამრეწველო) პოლიტიკა, საწარმოების პოლიტიკა და მათი ფინანსური უზრუნველყოფის პრინციპები ევროინტეგრაციის პირობებში. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 9. თბ., 2016. გვ. 76-102
21. ბურდული ვ. საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური მდგომარეობა და მისი გაუმჯობესების გზები. – ჟ.: მეცნიერება და ცხოვრება, 2016, # 1 (13). გვ. 65-70.
22. ბრეგვაძე გ. ხორბლის წარმოება - სასურსათო უსაფრთხოების გარანტი. თსუ 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018.
23. დავლაშერიძე ნ. ინოვაციური ფაქტორის გავლენა ქვეყნის ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე. საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია - „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. მასალათა კრებული, 2018. გვ. 146-153
24. დათუნაშვილი ლ. ბიოტექნოლოგიები - ეკონომიკური უსაფრთხოების ერთ-ერთი ფაქტორი. საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია - „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. მასალათა კრებული, 2018.
25. დათუნაშვილი ლ. სასურსათო უსაფრთხოება და საქართველოს სოფლის მეურნეობა. პროფესორ არჩილ კურატაშვილის დაბადებიდან 80-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „XXI საუკუნის ეკონომიკური, სოციალური ეკოლოგიური და ტექნოლოგიური გამოწვევები“, მასალათა კრებული. თბ., 2021.

26. დვალიშვილი ლ. ეკოლოგიური და სასურსათო უსაფრთხოების საყოველთაო პრობლემები. თსუ 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018.
27. დათუნაშვილი ლ. ბიოტექნოლოგიები - ეკონომიკური უსაფრთხოების ერთ-ერთი ფაქტორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018, 1 ნოემბერი - 28 დეკემბერი
28. დათუნაშვილი ლ. სასურსათო უსაფრთხოება და საქართველოს სოფლის მეურნეობა. პროფესორ არჩილ კურატაშვილის დაბადებიდან 80-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „XXI ეკონომიკური, სოციალური ეკოლოგიური და ტექნოლოგიური გამოწვევები“, თბილისი, 2021.
29. თაფლაძე თ. ევროკავშირის ინოვაციური საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკა და საქართველოს საგარეო ეკონომიკური პრიორიტეტები. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 9, თსუ პაატა გუგუშვილის თსუ გამომცემლობა. თბ.2016.
30. თაფლაძე თ. საქართველოს საგარეო ვაჭრობა საგადასახდელო ბალანსების სისტემაში. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 8, თსუ პაატა გუგუშვილის თსუ გამომცემლობა. თბ.2015.
31. თეთრაული ც. ეკონომიკური უსაფრთხოების ძირითადი პრობლემები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018, 1 ნოემბერი - 28 დეკემბერი.
32. თოთლაძე ლ. ინოვაციური ტექნოლოგიების საერთაშორისო ბაზარი. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. XI. თბილისი, 2018წ. (თანაავტორი რ. ჯავახიშვილი);
<https://conferenceconomics.tsu.ge/doc/2018%20Sr.pdf>;
33. თოთლაძე ლ. ადამიანისეული კაპიტალის როლი ინკლუზიური მწვანე ზრდის უზრუნველყოფაში. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „მწვანე ეკონომიკის ფორმირების თანამედროვე პრობლემები“. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი, 2019წ. (თანაავტორი მ. ხუსკივაძე);

34. თოთლაძე ლ., ხუსკივაძე მ. ადამიან-კაპიტალი და მისი გაზომვის მიდგომები. თსუ IV საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“. თბილისი, 1-2 ნოემბერი, 2019.
35. თოთლაძე ლ. ხუსკივაძე მ. Covid-19 გავლენა პირდაპირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკაზე. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი, 2020;
36. კაკულია ე., გოგოხია თ., ბიბილაშვილი ნ. ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმება – მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერა საქართველოში. ინსტიტუტის 75 და ჟურნალ “ეკონომისტის” 10 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებული თბ., პ.გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2019.
37. კვარაცხელია მ. ეკონომიკური უსაფრთხოების შეფასების ინდიკატორების ფორმირება. თსუ 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია, 2018.
38. კვარაცხელია მ. „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. თბ., 2018.
39. ლაზარაშვილი თ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში და ქვეყნის მდგრადი განვითარება. აკადემიკოს ავთანდილ გუნიას დაბადებიდან 105-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენციის მასალათა კრებული „მდგრადი განვითარების თანამედროვე ეკონომიკური ტენდენციები“. 2017.
40. ლაზარაშვილი თ. საინვესტიციო გარემო და მისი თავისებურებები საქართველოში. პროფესორ გიორგი წერეთლის დაბადებიდან 65-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალათა კრებული. „ეკონომიკური განვითარების სტრუქტურული და ინოვაციური პრობლემები“. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. თბილისი 23-24 ივნისი 2017. თბილისი. გვ. 373-378.
41. ლაზარაშვილი თ., მელაშვილი მ. ინვესტიციები და საინვესტიციო გარემო საქართველოში. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. ინსტიტუტის დაარსებიდან 70-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული „ეკონომიკისა და ეკონომიკური მცნირების განვითარების აქტუალური პრობლემები“. თბილისი 27-28 ივნისი, 2014.
42. ლაზარაშვილი თ. უცხოური ინვესტიციები და მისი მოზიდვის გაუმჯობესების ირითადი მიმართულებები საქართველოში. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის

ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 6, თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა. თბ. 2013.

43. ლაზარაშვილი თ., მელაშვილი მ. საფინანსო სისტემის თავისებურებანი საქართველოში. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 8, თსუ პაატა გუგუშვილის თსუ გამომცემლობა. თბ. 2015. გვ. 195-202. თანაავტ.
44. მელაშვილი მ., ქველამე ქ., ქისტაური ნ. ეკონომიკური უსაფრთხოების ინფორმაციული ფაქტორები. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია: ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები, თბილისი 2018 (1 ნოემბერი-28 დეკემბერი), E ISSN 2587 – 4691.
45. ნოზაძე ზ. ეკოლოგიური აუდიტის ძირითადი მექანიზმი და მისი გავლენა ეკონომიკის უსაფრთხოებაზე. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018, 1 ნოემბერი - 28 დეკემბერი.
46. პაპავა ვლადიმერ. საქართველოს ეკონომიკა: რეფორმები და ფსევდორეფორმები. თბილისი, „ინტელექტი“, 2015, 238 გვ. (თამარ თაფლამის და არჩილ გეგეშიძის მონაწილეობით)
47. ჟორჟიკაშვილი ნ. ინოვაციების არსი და მათი გავრცელების ხელშემშლელი ფაქტორები საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში. საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია-აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 115-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: ურთიერთდამოკიდებულება, გამოწვევები, პრობლემები, გადაჭრის გზები“. 17-18.10.2020
48. ჟორჟიკაშვილი ნ. კაპიტალის ადექვატურობის მაჩვენებლები ბაზელ III-ის მიხედვით და აღნიშნული ინდიკატორების მდგომარეობა საქართველოს საბანკო-საფინანსო სექტორისათვის. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია–III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“. 26-27.10.2018
49. ჟორჟიკაშვილი ნ. ფინანსური სტაბილურობის ინდიკატორები და საქართველოს საბანკო-საზედამხედველო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები. თსუ სტუდენტთა 77-ე სამეცნიერო კონფერენცია. 10.11.2017

50. ქავთარაძე თ. სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემები საქართველოში. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლის-თავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018, 1 ნოემბერი - 28 დეკემბერი.
51. ქისტაური ნ., მელაშვილი მ., ქველაძე ქ. ეკონომიკური უსაფრთხოება და მასზე მოქმედი ფაქტორები, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია: ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები, თბილისი 2018 (1 ნოემბერი-28 დეკემბერი), E ISSN 2587 – 4691. ინდექსირებულია - www.researchgate.net-ის მიერ.
52. ქველაძე ქ., მელაშვილი მ., ქისტაური.ნ. ეკონომიკური უსაფრთხოება ტურიზმის განვითარებაში. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია: ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები, თბილისი 2018 (1 ნოემბერი-28 დეკემბერი), E ISSN 2587 – 4691. ინდექსირებულია - www.researchgate.net-ის მიერ.
53. ცუცქირიძე მ. ბიზნესის უსაფრთხოების და ტექნოლოგიური განვითარების გლობალური ასპექტები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ეროვნული პრობლემები“. 2018, 1 ნოემბერი - 28 დეკემბერი.
54. წერეთელი ზ. პანდემიით გამოწვეული საერთო ეკონომიკური პრობლემები და მოსალოდნელი პერსპექტივა. თანამედროვე მსოფლიოს ეკონომიკური პრობლემები, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის ინტერნეტ კონფერენციის მასალათა კრებული, თბილისი, 2020.
55. წერეთელი ზ. ინოვაციური ბიზნესის განვითარების პრობლემები და მათი გადაწყვეტის გზები. საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „პროგრესი“. 2020, № 1-2. თბილისი: საერთაშორისო გამომცემლობა „პროგრესი“, 2020. – გვ. 47-50.
56. წერეთელი ზ. სასურსათო უსაფრთხოება, როგორც ძირითადი გლობალური პრობლემა. საქართველოსა და სხვა პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში არსებული ეკონომიკური პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის

ს ეკონომიკის ინსტიტუტის ინტერნეტკონფერენციის მასალათა კრებული (01.11.2019 – 28.12.2019). თბილისი, 2019. – გვ. 166-174.

57. წერეთელი ზ. შემოსავლების უთანაბრობის გავლენა ქვეყნის განვითარების სტაბილურობასა და ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივებზე. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების მასალათა კრებული, ტომი VIII. თბილისი, 2015. – გვ. 499-503.
58. ხუსკივაძე მ. მდგრადი ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები გლობალიზაციის პირობებში საქართველოში. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული “ეროვნული ეკონომიკები და გლობალიზაცია”. თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, ტ.1, გვ.355-362, 2012.
59. ხუსკივაძე მ. გარემოს დაცვის ეკონომიკური პრობლემები პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირობებში საქართველოში (თანაავტორობით). თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომათა კრებული, თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, ტ. VII ,გვ. 252-261, 2014.
60. ხუსკივაძე მ. ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების პრობლემები და მათი დამღევის ძირითადი გზები საქართველოში (თანაავტორობით). თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომათა კრებული, თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, ტ. IX ,გვ. 220-235, 2016. <https://www.researchgate.net>
61. ხუსკივაძე მ. ევროკავშირისა და საქართველოს ეკოლოგიური სისტემების შედარებითი ანალიზი. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომათა კრებული, თბილისი, “თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, ტ. X., 2017.
62. ხუსკივაძე მ. საქართველოს ეკონომიკის რესურსული უზრუნველყოფა თანამედროვე ეტაპზე. პ.გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული,ტ.,XIII. 2020 (ResearchGate-ის ბაზა)
63. ჯავახიშვილი რ. ევროინტეგრაციის მოთხოვნები და საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. 8, თსუ პაატა გუგუშვილის თსუ გამომცემლობა. თბ.2015.
64. Abesadze R. “GREEN” AND “CIRCULAR” ECONOMY: ESSENCE AND MODERN CHALLENGES. IJONESS 2019; 10 (2): 329-345
65. Abesadze R., Burduli V. Foreign experience and formation innovation system in Georgia. “LAMBERT”, Academic, publishing, 2018.
66. Abesadze R. Nana Bibilashvili. 2021. Problems of environmental protection in the EU. “Ekonomisti”. 2021, № 1

67. Abesadze R. Globalization and the economic problems of the pandemic. „ეკონომისტი“ №2
68. Abesadze R. Problems of economic development and economic growth in Georgia. “EKONOMISTI”, 2019, № 3
69. Abesadze R, Burduli V. Modern State and Priorities for Forming the National Innovation System of Georgia. – *International Journal of New Economics and Social Sciences № 1(9)2019*. P. 12-29.- Electronic resource: <https://ijoness.com> ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064 DOI: 10.5604/01.3001.0013.3013
70. Abesadze R, Burduli V. Modern Global Trends and Sustainable Development Problems. – **TRANSFORMACJE (TRANSFORMATIONS) 3-4 (98-99) 2018** ISSN 1230-0292 Reviewed journal. Published twice a year (double issues) in Polish and English (separate papers). P.130-139.
71. Abesadze R, Burduli V. National, Regional and Supranational Coordination of the Regional Innovation Policy in the EU Countries. – *International Journal of New Economics and Social Sciences № 1(7)2018*. P. 11-38. – Electronic resource: <https://ijoness.com/resources/html/article/details?id=175031> DOI: 10.5604/01.3001.0012.1688
72. Abesadze R, Burduli V. Current States and Priorities for the Formation of National Innovation System in Georgia. – “Ekonomisti”, 2017, № 1 (Volume XII). P. 46-54.
73. Abesadze R, Burduli V. Regional Problems of Accelerating Economic Development Rates in the Context of Globalization (a Georgian Case-Study). – The Caucasus & Globalization. Journal of Social, Political and Economic Studies. Volume 7. Issue 3-4. CA&CC Press. SWEDEN, 2013. P. 50-63.
74. Абесадзе Р., Бурдули В. Структурные и инновационные проблемы экономического развития. – Тбилиси: изд-ство ТГУ им. И. Джавахишвили. 2014. Монография – 372 стр.
75. Berishvili KH. **Implementation of the concept of business social responsibility in the political systems of social democracy.** "World economy and international economic relations" Vol. III 2020
76. Berishvili KH. METHODOLOGY OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP RESEARCH AND ITS INFLUENCE ON COUNTRIES WITH SMALL ECONOMY
Pages 181 – 190 INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES (berlin, Germani). 2020
77. Berishvili KH . Role of foreign Economic activity liberalization and integration in small Economies of developing Countries. *International Journal of Arts and Sciences* Boston, Harvard University. 2017
78. Berulava George (2020) “On the Role of Non-Farm Economy in Poverty Reduction in Rural Areas in Georgia.” *Proceedings of Materials of International Scientific Conference, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Paata Gugushvili Institute of Economics*, Tbilisi, pp. 30-32.

79. Berulava George (2019) "Migration and labor supply in Georgia: an empirical study." Eurasian Economic Review, Springer, vol 9 (3), 2019, pp.395-419. <https://doi.org/10.1007/s40822-018-0106-4>
80. Bibilashvili N. The Necessity of Formation of Innovative Entrepreneurship in Postsoviet Countries Particularly of Georgia. In the book "New Economy and the Society". Poland, Warsaw-Lublin, 2006
81. Burduli V. Essence of Knowledge Economy and the Degree of Its Interoperability with Innovative Economy. – *International Journal of New Economics and Social Sciences № 1(11)2020*. P. 61-82
82. Burduli V. Abesadze Ramaz. 4.1. Structuring of mechanisms for coordination of regional innovation policy at the supranational level of the EU. P. 237-245. Public Administration for Sustainable Development: New Challenges and Perspectives : Collective Monograph / The general ed. Chechel A.O., Khlobystov Ie.V., Śleziak M. Mariupol - Bielsko-Biala – 2020.
83. Burduli V. The Essence of the Knowledge Economy and Its Place in the System of Modern Economies. – J.: Ekonomisti, 2020, № 2 (Volume XVI). P. 45-63.
84. Burduli V. 2019.12.31. Imperatives and Dorections of Development of "Green" Economy and Its Interactions with Innovative Economy. *International Journal of New Economics and Social Sciences № 2(10)2019*. P. 31-48.- Electronic resource: <https://ijoness.com> ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064 DOI: 10.5604/01.3001.0013.8086
85. Burduli V. Abesadze R. Transformation of Industrial, Technological and Organizational and Institutional Structures of the Country Economy in the Conditions of Integration Processes of Globalization. – *International Journal of New Economics and Social Sciences № 2(8)2018*. P. 13-42.- Electronic resource: <https://ijoness.com> DOI: 10.5604/01.3001.0012.9924
86. Burduli V., Abesadze R. The initial prerequisites for the formation of a regional innovation policy and its mechanisms. – In collective monograph: Public Administration for Sustainable Development. Collective monograph. Mariupol-Bielsko-Biala, 2018. – Electronic resource, see: www.dsum.edu.ua точнее: <https://dsum.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/monografia.pdf> P. 12-30
87. Burduli V. Problems of Improvement of the Sectoral Structure of Georgia's Economy. – J.: Ekonomisti, 2017, № 4 (Volume XII). P. 27-38
88. Burduli V. Assessment of Economic State of Regions of Georgia and General Directions of Its Improvement. Expanded Summary. – J.: Ekonomisti, 2016, № 3 (Volume X). P. 37-42.
89. Burduli V. Georgia: Problems of Increasing National Economic Self-sufficiency (Sectoral-Structure Aspect). – Sentral Asia and the Coucasus. Journal of Social and Political Studies. Volume 18. Issue 3-4. CA&CC Press®. SWEDEN, 2015. P. 155-175.
90. Gogokhia T. 1. "The Economic Security of Business Transactions. Management in Business". // Edited by Konrad Raczkowski and Friedrich Schneider. Chartridge Books Oxford is an imprint of Biohealthcare Publishing (Oxford) Ltd. 2013;
91. Gogokhia T. 2. Mamychiev Alexei Y., Elena A. Sulimova, Nataliya V. Yakovenko, Sofiya M. Savvidi, Aleksey S. Molchan Veronika A. Dianova. "Economic Security and Organizational

- Culture: Theoretical Approaches and Categorical Relationship". // International Review of Management and Marketing, 6(S1), pp. 153-158, **2016**;
92. Gogokhia T. Моденов, А. К., Е. И. Белякова, М. П. Власов, Т. А. Лелявина. "Экономическая безопасность предприятия". Монография. СПбГАСУ. – СПб., **2019**;
 93. Gogokhia T. Larysa Dokienko. "FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE: AN ALTERNATIVE APPROACH TO EVALUATION AND MANAGEMENT". // Business, Management and Economics Engineering. Volume 19, Issue 2: pp. 303–336, **2021**.
 94. Papava . "Economic Transformation and the Impacts of the Global Financial Crisis in the Southern Caucasus." In: *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus*. Ed. Mustafa Aydin. Amsterdam, IOS Press BV, 2011, pp. 17-29.
 95. Papava V. "Features of the Economic Crisis Under the COVID-19 Pandemic and the Threat of the Zombie-ing of the Economy." *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, Vol. 14, No. 3, 2020, pp. 128-134.
 96. Papava V. *Becoming European: Challenges for Georgia in the Twenty-First Century*. Bloomington, IN, iUniverse, 2021, 285 p.
 97. Totladze L. Modeling of Impact of Human Capital on Economic Growth. საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ-კონფერენცია „საქართველოსა და სხვა პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში არსებული ეკონომიკური პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები“. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი. თბილისი, 2019. EISS 2587 – 4691
 98. Totladze L. Government Expenditure on Education and R&D as a Factor of Human Capital and its Impact on Economic Growth. საერთაშორისო რეცენზირებადი სამეცნიერო ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომისტი“, #2 2020. ISSN 1987-6890 <https://doi.org/10.36172/EKONOMISTI>.
 99. Бибилашвили Н. Формирование инновационного предпринимательства в пост-советских странах, в частности в Грузии. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული: “ეკონომიკის აქტუალური პრობლემები განვითარების თანამედროვე ეტაპზე”. თბ., “პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა”, 2010
 100. Бурдули В. Проблемы распространения инноваций в Грузии. – Журнал: Ekonomisti, 2021, №3, Volume XVII. DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.03.Burduli P. 8-37
 101. Бурдули. Классификация видов инноваций и отраслевые проблемы их распространения. – J.: Ekonomisti, 2020, № 4 (Volume XVI). P. 35-53.
 102. Бурдули В., Абесадзе Р. Опыт трансформации национальных инновационных систем в развитых странах и направления его использования в Грузии. – International Journal of New Economics and Social Sciences (IJONESS), № 1 (5), Warszawa 2017. Стр. 301-311. –
 103. Бурдули В. Проблемы государственной координации привлечения финансовых ресурсов национального бизнеса на инвестиции в реальный сектор экономики. – В сб.: Развитие

державного управління в умовах реформування: проблеми та перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 25-річчю Донецького державного університету управління. Маріуполь, 2017. Стр. 13-15. Електронний ресурс:

104. Бурдули В. Формирование экономических механизмов привлечения свободных финансовых ресурсов национального бизнеса на создание производств в актуальных секторах экономики. – *Ekonomisti*, 2016, № 1 (Volume VIII). Стр. 46-58.
105. Кураташвили К. Культура - как важный фактор эффективного государственного управления в интересах народа. Научно-практическое обеспечение предоставления публичных услуг в условиях децентрализации. Сборник материалов III –ей Всеукраинской интернет-конференции. (15 апреля 2020). Киев: ООО : «Издательский дом«Артек», 2020.
106. Папава В. Сравнительный анализ экономического развития и сотрудничества Азербайджана, Армении, Грузии: реализованные и упущенные возможности. В кн.: *Черноморье-Каспий: поиск новых форматов безопасности и сотрудничества*. Под ред. А. А. Язьковой. Москва, Институт Европы, Российская академия наук, 2011, сс. 79-98.

დანართი 2

უცხოელ და ქართველ მეცნიერთა პროექტის თემატიკასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ნაშრომი

1. ალადაშვილი ბ. ეკონომიკური უსაფრთხოებჰა: თეორია, მეთოდოლოგია, პრაქტიკა. თბ., 2011.
2. ალადაშვილი ბ. ეკონომიკური უსაფრთხოების არსი, მიზნები და მნიშვნელობა თანამედროვე მსოფლიოში ახალი აზრი 2004 №1(15).
3. თეთრუაშვილი ზ., თეთრუაშვილი-ქარდავა მ. საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ფინანსურ-ეკონომიკური ფაქტორები და მისი რეგულირების მექანიზმები საბაზრო ურთიერთობის ფორმირების პირობებში. შიგა ქართლის საერო უნივერსიტეტი თბ., 2006.
4. კოლუაშვილი პ., არჩვაძე ს. სასურსათო უშიშროება ეფექტიან აგროსასურსათო პოლიტიკას ეფუძნება .
5. კოლუაშვილი პ. საქართველოს სასურსათო უშიშროება: რეალობა და პროგნოზები, თბილისი, „კოლორი“, 2004, 272 გვ. (ქართულად).
6. მესხია. ი. სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემები პოსტსაბჭოთა საქართველოში. ბიზნესი და კანონმდებლობა.
7. მესხია ი. საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების ინვესტიციური ინდიკატორები ჟ., `სოციალური ეკონომიკა`, #1, 2002.
8. მესხია ი. საბაჟო პოლიტიკა როგორც ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების ინდიკატორი ჟ., `მაკრომიკროეკონომიკა`, 2003, #4, (თანაავტორი ფ. რუხაია).

9. მესხია ი. აგფლაცია–მსოფლიო ეკონომიკური უსაფრთხოების ახალი მუქარა, ჟ., „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ 2008, N11, გვ.72–78.
10. მესხია ი. ეკონომიკური უსაფრთხოება: ანალიზი და პროგნოზები, ჟ., „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, 2009, N4, გვ.15–22.
11. მესხია ი. ფინანსური დავალიანებების ზრდა – ეროვნული უსაფრთხოების მუქარა, შრომები, ტომი 8, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია, თბ., „სიახლე“, 2010, გვ. 59–82.
12. მესხია ი. ვალის უსაზღვრო ზრდა – ეროვნული უსაფრთხოების მუქარა, ჟ., „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, 2010, თებერვალი–მარტი, გვ.13–18.
13. მესხია ი. საქართველოს მაკროეკონომიკური უსაფრთხოება: ანალიზი, ჰიპოთეზები, პროგნოზები. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბ., პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, 2010, გვ.119–129.
14. მესხია ი. ტრანსნაციონალური კორუფცია-საერთაშორისო ეკონომიკური უსაფრთხოების მუქარა, ჟურნ., „ეკონომიკა და ბიზნესი“, 2012, N2, გვ. 10-50.
15. აგფლაცია-სასურსათო უსაფრთხოების ახალი მუქარა, I საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის შრომების კრებული, თბ., თსუ გამომცემლობა, 2012, გვ.327-335.
16. მესხია ი., საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების ინდიკატორების პროგნოზები, ჟ., „სოციალური ეკონომიკა“, N4, 2009 გვ.111–120.
17. მესხია ი., ეკონომიკური და რელიგიური უსაფრთხოება თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში, ჟ., „ლოგოსი“, 2007 N4, გვ.58–63. ქართულ და ინგლისურ ენებზე).
18. მესხია ი., საქართველოს თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკის უსაფრთხოების მონიტორინგი, გვ.14-18.
19. მესხია ი. საქართველო მაკროეკონომიკური უსაფრთხოება: ანალიზი, ჰიპოთეზები, პროგნოზები, გვ. 119-128. S.pdf , სამეცნიერო შრომათა კრებული, აგრარული ეკონომიკის ინსტიტუტი, ტ.IV, თბილისი, 2010, გვ.3-7, http://www.pgie.tsu.ge/contentimage/MTLIANI_2010_konferencia_
20. მუხიგულიშვილი გ. მარგველაშვილი მ. 2015. ენერგეტიკული უსაფრთხოება და ენერგეტიკული კავშირის პერსპექტივები საქართველოსთვის. http://weg.ge/sites/default/files/georgia_0.pdf
21. ჩხეიძე. 2017. მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების დაცვის მდგომარეობა საქართველოში.
22. ჭანია მ. სოციალურ-ეკონომიკური უსაფრთხოება და მასთან დაკავშირებული პრობლემები საქართველოში გლობალიზაცია და ბიზნესი. #4 / 2017.
23. ხარაიშვილი ე., ნაცვლიშვილი ი. სასურსათო უსაფრთხოების გამოწვევები საქართველოში და სოფლის მეურნეობის განვითარების პრიორიტეტები

პოსტკორონავირუსულ პერიოდში <http://agronews.ge/mosakhleobis-sasursatho-usaphrthkhoebis-datsvis-mdgomareoba-saqarthveloshi>

24. Drucker Peter F. *Peter F. Drucker on Economic Threats*. Boston, Harvard Business Review Press, 2020, 288 p.
25. Dokienko L. "FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE: AN ALTERNATIVE APPROACH TO EVALUATION AND MANAGEMENT". // Business, Management and Economics Engineering. Volume 19, Issue 2: pp. 303–336, **2021**.
26. Economic Security: Neglected Dimension of National Security (Paperback) Sheila R. Ronis (editor), Natioanl Defense University Press. 2012 <https://www.waterstones.com/book/economic-security/sheila-r-ronis/natioanl-defense-university-press/9781780396637>
27. Energy Security: Economics, Politics, Strategies, and Implications Paperback, 2009 by Carlos Pascual (Editor), Jonathan Elkind (Editor). 1963. <https://www.amazon.com/Energy-Security-Economics-Strategies-Implications/dp/0815769199>
28. Frans Alphons Maria Alting von Geusau, Jacques Pelkmans. National Economic Security: Perceptions, Threats, and Policies. Transaction Publishers, 1982. https://books.google.ge/books/about/National_Economic_Security.html?id=OG_3SUhY6R4C&redir_esc=y
29. Food Security and Nutrition. 2020. <https://www.elsevier.com/books/food-security-and-nutrition/galanakis/978-0-12-820521-1>
30. Food Security Policies: Making the ecosystem connections. 2013 https://www.iucn.org/downloads/iucn_food_security_en.pdf
31. Graham Benjamin, Dodd David. *Security Analysis* (Sixth Edition). New York, McGraw-Hill Education, 2008, 1321 p.
32. Jonathan Peterson. Social Security for Dummies. 2019 https://www.kpl.gov/catalog/item/?i=ent://ERC_215_8682/0/HOOPLA:12372463
33. Kacper Szulecki. Energy Security in Europe. Divergent Perceptions and Policy Challenges. Editors: Szulecki, Kacper. <https://www.palgrave.com/gp/book/9783319649634#aboutAuthors>
34. THE ENVIRONMENT, HEALTH AND SAFETY PROGRAMME. "OECD", 2013.
35. McDonald Matt. *Ecological Security: Climate Change and the Construction of Security*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021, 200 p.
36. Mamychychev Alexei Y., Elena A. Sulimova, Nataliya V. Yakovenko, Sofiya M. Savvidi, Aleksey S. Molchan Veronika A. Dianova. "Economic Security and Organizational Culture: Theoretical Approaches and Categorical Relationship". // International Review of Management and Marketing, 6(S1), pp. 153-158, **2016**;

37. Regional Security: The Capacity of International Organizations (Global Institutions) 1st Edition
38. Social Insurance and Economic Security. New York. 2015
<https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315700731/social-insurance-economic-security-george-rejda>.
39. Scott James M., Carter Ralph G., Drury A. Cooper. *IR: International, Economic, and Human Security in a Changing World*. Los Angeles, CQ Press, 2018, 496 p.
40. Steven David, O'Brien Emily, Jones Bruce D. *The New Politics of Strategic Resources: Energy and Food Security Challenges in the 21st Century*. Washington, DC. Brookings Institution Press, 2014, 365 p.
41. "The Economic Security of Business Transactions. Management in Business". // Edited by Konrad Raczkowski and Friedrich Schneider. Chartridge Books Oxford is an imprint of Biohealthcare Publishing (Oxford) Ltd. 2013;
42. Александров Г.А. 1, Розов Д.В. 1, Скворцова Г.Г. 2019. К вопросу о показателях национальной экономической безопасности: исторический и современный аспекты
https://www.researchgate.net/publication/338259902_K_voprosu_o_pokazatelakh_nacionalnoj_ekonomicheskoy_bezopasnosti_istoricheskij_i_sovremennyyj_aspekty
43. Богомолов В.А., Эриашвили Н.Д., Барикаев Е.Н., Павлов Е.А., Ельчанинов М.А. 2009. Экономическая безопасность
<https://institutiones.com/download/books/1692-ekonomicheskaya-bezopasnost-bogomolov.html>
44. Вершинина А.П. Роль малого предпринимательства в обеспечении экономической безопасности государства // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ» Том 7, №5 (2015)
<http://naukovedenie.ru/PDF/148EVN515.pdf> (доступ свободный). Загл. с экрана. Яз. рус., англ. DOI: 10.15862/148EVN515
45. Ворожихин В. В. 2014. Об определении экономической безопасности в условиях глобализации
<http://www.library.fa.ru/files/Voroghihin.pdf>
46. Галузина С.М.; Туровская М.С. Экономическая безопасность: учебное пособие
https://www.miep.edu.ru/upload/science/Galyzina_Turovskaya_ekonomicheskaya_bezopasnost.pdf
47. Лапина Н. В. 2016. История возникновения науки о международной экономической безопасности государства. "Издательство АСГАРД"
<https://moluch.ru/conf/econ/archive/217/10923>
48. Калина А.В., Савельева И.П.. 2014. Формирование пороговых значений индикативных показателей экономической безопасности России и ее регионов.
<https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-porogovyh-znacheniy-indikativnyh-pokazateley-ekonomicheskoy-bezopasnosti-rossii-i-ee-regionov/viewer>
49. Моденов, А. К., Е. И. Белякова, М. П. Власов, Т. А. Леявина. "Экономическая безопасность предприятия". Монография. СПбГАСУ. – СПб., **2019**;

50. Сенчагов В. К. Методология обеспечения экономической безопасности
<https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-obespecheniya-ekonomicheskoy-bezopasnosti>
51. Чекмарев В.В. Теория экономической безопасности: эволюционный аспект // Экономическая безопасность. – 2020. – Том 3. – № 3
<https://1economic.ru/lib/110587>